

Kam vede cesta Ameriky?

Tradiční obraz, který jsme měli o Spojených státech před válkou a který po válce byl obnoven a ještě více vynikl, se mění. Není to již ten kadlub národů, zbavující všechny charakteru, ale sám žádný charakter nevytvářející, není to již to mraveniště »bídých civilistů«, honících se za dolarem, stará kolonie, žijící koloniálním životem, Evropě cizí a vzdálená ne jen prostorově. Amerika nabývá dnes docela určitého svérázu, bije se o pochopení sebe samé, probíjí se k tomu za cenu značných obětí, a je-li Evropě cizí a vzdálená, nemíní zůstatí k ní lhostejnou a přestávat na pouhém uzavření, odloučení. Chápe to ovšem nyní již jinak, než se tomu dříve rozumělo. Nemíní přijímatí vlivy a pokyny Evropy, přizpůsobovati se jí a napodobiti ji, nýbrž chce působit na Evropu a třeba i poroučet jí, ponevadž se domnívá, že má jí co nového říci. Myslili jsme si kdysi, že to byl jen *messianismus Wilsonův*, že to byla jeho osobní věc, když vystoupil se svým patronováním nového světového řádu. Dnes vidíme, že to byl omyl. Wilson měl pouze svou osobní notu, ale v podstatě věci je to *Amerika sama*, která hledí své pojetí a svou vůli uložití Evropě, o níž docela upřímně a nevyvratně věří, že se přezila, že je zkažená a úpadková. Zvítězí-li v presidentských volbách demokrat Smith, bude tento vývoj Ameriky jen uspíšen a radikalisován. V každém případě stává se z ní však světová moc, která zaujme své místo ve známém koncertu dříve, než se bude moci vrátit Rusko.

Osudná otázka vězí tu pro nás v tom, zda *amerikanisace Evropy* nebude přes všechnu sebedůvěru mladého světa předstižena *europaisací Ameriky*. V nynějším sporu o námořní odzbrojení máme obojí tendenci soustředěnu jako v ohnisku. Amerika je dosud ohromnou velmocí v možnostech. Představuje největší seskupení obyvatelstva, kapitálu a všech energetických zdrojů pod jednou suverenitou, která se v západní civilizaci vůbec vyskytuje. V poměru k těmto možnostem jest jeho *přítomná síla*, která se dosud vyjadřuje ve vojenských jednotkách, *naprosto neúměrná*. Pro pozemní armádu nemá Amerika ovšem použití, tím spíše mohla by se však vrhnout na zbrojení na moři. Není-li tu dosud silnější, než se jeví, lze o ní říci, že je odzbrojena a tudíž vlastní v podobné situaci jako státy odzbrojené v důsledku mírových smluv. To je nebezpečná souvislost, která vysvětluje mnohé, co nás znepokojilo v posledních dnech, kdy jsme viděli všechny evropské nespokojence s poraženými státy v čele, seskupené kolem americké oposice proti námořní dohodě franko-britské. Je základním faktem soudobé politické situace, že Amerika stejně těžko snáší nerovnost ve svém *vzbrojení* v poměru ke starým vojenským velmocem, Anglii (s primátem na moři) a Francii (s primátem na pevnině) jako ji snáší na př. Německo, nebo Itálie, nebo konečně i Rusko.

Až dosud mohla by Anglie vyhlásiti blokádu třeba nade všemi evropskými břehy, a americký obchod musil by si to nechat líbit. Již za války cítil blokádu Německa nelibě, a nebýt bezpříkladné hlouposti a drzosti německého generálního štábu, byli bychom se již tenkrát možná dočkali konfliktu anglo-amerického. President Wilson přijal »svobodu moří« mezi svých čtrnáct bodů. Svoboda moří znamená právo obchodovati s kýmkoli za jakýchkoli okolností. Toto právo Američanovi svatě bude arci bezpečné jen tenkrát, nebude-li zde silnějšího loďstva než je americké, a proto od konce války žádají Američani *paritu* svého loďstva s britským. Parita je ovšem dosažitelná dvojím způsobem. Bud' postaví tolik vlastních lodí, aby se vyrovnaly kterémukoli loďstvu jinému (po případě dvěma spojeným, jak se říkalo nyní po franko-britském kompromisu), nebo přimět největší moc námořní, aby svou výzbroj snížila na úroveň loďstva Spojených států. Odtud americká snaha po odzbrojení, ale zároveň hrozba postavití celou serií těžkých bitevních jednotek, která by zastínila vše, co tu dříve bylo. Je zřejmo, že první je *cesta civilní Ameriky*, vedoucí k *amerikanisaci Evropy* v nejlepším slova smyslu (příznak: Kelloggův pakt), druhé je stará katastrofální cesta závodů ve zbrojení, vedoucí k *europaisaci Ameriky*, k jejímu zkažení imperialismem, jemuž dosud žádná z mocí, které se zrodily z naší historické atmosféry, neodolala.

Není pochyby o tom, co si Amerika, ať již tím rozumíme presidenta nebo massu amerického lidu, přeje. Jen skupina velkého průmyslu, která si od zbrojení slibuje zisky a úzký kruh lidí od námořního štábu dělá »Big Navy Party« (stranu velkého loďstva). Ale záleží nesmírně na tom, jak se bude dělat *evropská politika* — zvláště *podrží-li* na druhé straně moc republikáni — *neujme-li* se v Americe sofisma, že nejprve musí tu být ohromné vlastní eskadry, než se v Evropě pochopí, že třeba opravdu vážně jednat o odzbrojení, že nejprve musí Amerika býti dosti silná, aby mohla vésti vítěznou válku, než bude moci světu ukládati mír. Američani potřebují mír a uctívají mír. Materialismus a idealismus, výdělky a cnost, vlastní prospěch a služba bližnímu nejsou u nich protivy jako nejsou v puritanismu, jejich pranáboženství. Evropa tomu tak nerozumí, hledí na Američany ne-li jako na pokrytce, tedy jako na primitivy, ale jsou to vždy *barbaři*, kteří dobývají světa! I tentokrát to tak bude. Jde jen o to, zda to bude *barbarská americká myšlenka* či *barbarská americká síla*. *Rudolf Procházka.*

POZNÁMKY

Odborníci a koalice.

Instituce nestranných odborníků je velmi dobré zařízení v celém světě k tomu, aby se ho dovolávala oposice proti vládním stranám. Ale dosud neměla žádná vláda takové ne-

hody s touto institucí jako Šrámkova vláda ve věci sociálního pojištění.

Ministerstvo sociální péče odmítlo, jak známo, jen vyslechnouti při novelisaci ústav nejvíce na celé novelisaci súčasněný, totiž Ústřední sociální pojišťovnu. Nezbylo tedy tomuto ústavu nic jiného než vymoci si vliv na úpravu zákona, jež má prováděti jinou cestou. Skutečně prosadila odborná komise tohoto ústavu, že byla slyšena proti vůli ministerstva a její kritickému i pozitivnímu dobrozdání má co děkovati koalici i opozice, že z původního návrhu ministerstva vzniklo na konec přece něco, co při všech vadách má nárok na to, zvát se zákonem sociálně-politickým.

V konečné fási projednávání novely chtěl předseda sociálně pol. výboru posl. Čuřík v dohodě s referentem Malíkem použití služeb konceptního úřednictva Ústř. sociální pojišťovny aspoň při stylisaci ustanovení odhlasovaných v nočních schůzích. Povolal tedy několik vedoucích úředníků tohoto ústavu k závěrečné redakci. Ale úředníci ministerstva sociální péče soudili, že prestiž ministerstva vyžaduje, aby ostudy, jež provázely celé novelisační dílo, nescházely ani na konci, a vymohli si tedy u svého šefa odstranění těchto úředníků z místností sněmovních, tvrdíce, že stačí na tu to práci sami. Trest za toto nekolegiální jednání se dostal a je pořádný. Návrh odhlasovaný sněmovnou, jehož stylisaci a konečnou redakci si úředníci ministerští vybojovali, vykazuje takovou řadu rozporů a nesmyslů, že senátní výbor usnesl se nedbaje pokusů prohlásiti rozpory za tiskové chyby, opravití návrh sněmovny. Jde o těžké chyby. Při odstraňování 11. třídy zůstaly v návrhu její hranice, takže dělníci se mzdou nad Kč 34-50 denně nebyli by vůbec pojištěni! Z návrhu odborné komise byl převzat paragraf o léčebné péči, ale starý paragraf o téže věci jinak znějící zůstal tam též. Na různých místech jsou falešné citace, jedna dokonce velmi osudná.

Návrh měl by býti tedy vrácen poslanecké sněmovně, kdež však jeho osudy nejsou zcela jasně. Koalice uvažuje o jiných cestách, méně korektních, jak vyvážnouti ze zlé situace, do níž se dostala pro prestižní choutky jednoho ressortu. Ale strach před kabinetní kanceláří presidentovou povede asi k nastoupení jediné správné cesty: vrácení osnovy do sněmovny poslanecké.

Z.

O tak zvaném Benešově optimismu.

Říkám t. zv. optimismus, poněvadž ve skutečnosti je to jen neschopnost činorodého, stále pracujícího člověka představit si, že by to vše mělo býti nadarmo, že bychom stále přešlapovali na místě nebo dokonce mohli propadnout slepému osudu právě tak jako kdybychom se nebyli nic naučili ze zkušenosti, nic nevěděli o budoucnosti a nic nepodnikli k rozumné úpravě věci. Benešův optimismus, který vyčetli z jeho projevu o odzbrojení není nic jiného než důvěra v člověka, v jeho civilizaci, v jeho vůli k životu a jeho vyspělou organizaci technickou, hospodářskou, kulturní a už i politickou, provedenou dnes opravdu v měřítku světovém. Není možno, aby — když už dospělo až sem — nechalo se lidstvo vrhnout zase zpět do toho rajského stavu, kdy tu nebylo nic než samí Leviathani — svrchované, izolované státní jednotky, požírající se navzájem. Dr. Beneš, jako státník, který je už hodně přes deset let v aktivitě a který všechno z blízka vidí a dělá celý ten čas s sebou, není povrchním optimistou a právě proto je také vyvarován povrchního pessimismu. Ví, že nějakým jednoduchým usnesením v Ženevě a tuctem resolucí a paktů se všechno nevyřídí. Že je třeba trpělivě kus po kuse cupovat všechny ty gordické uzly, které zde ze světové války zbyly, i ty které k nim znovu přibývají. To dílo nikdy nekončí, ale také nikdy neztroskotávající. Beneš ví také, že

ty důvody, které by měly státy hnáti ještě dnes k válce, nejsou v žádném poměru k rozměrům té katastrofy, kterou by příští válka znamenala. Evropské lidstvo nemíní spáchat sebevraždu, proto dílo Společnosti národů se podaří. Anglososové jsou lidé praktičtí, proto se dohodnou i o námořním zbrojení. Celý optimismus dr. Beneše tedy praví tolik: bylo by moc zle, kdyby nebylo už velmi záhy lépe — proto bude lépe. — Jsou to ostatně téměř jeho ipsissima verba.

R. P.

Vládní či opoziční Němci?

Německé vládní strany vypadají v poslední době velmi nevládně; to platí v první řadě o straně ministra spravedlnosti, Dr. Mayr-Hartinga; ministr justice má asi na svoji stranu velmi malý vliv, nedovede-li ji poučiti o tom, že není hezké být vládní stranou a dělat politiku opoziční. Kdyby opozice chtěla podepírat svoji kritiku činnosti vládních stran citáty z vládního tisku, pak v »Deutsche Presse« najde studnici nepřebornou. Nejde tu jen o kritiku některých zákonů, usnesených za majority českoněmecké; němečtí křesťanští sociálové jdou otevřeně proti proudu vládní politiky. Německá křesť. sociální strana projevy svých politiků staví se slovně proti směrnicím naší zahraniční politiky. Vládní strany české mají v tomto bodě velmi široké svědomí; nenaide se mezi nimi nikdo, kdo by řekl straně ministra spravedlnosti, že nelze současně slučovatí výhody vládní strany a výhody agitační volnosti.

Ministr Mayr-Harting svým článkem v »Journal de Geneve« vzbudil krajní podiv; vysvětlení, že jeho článek 2 roky ležel v redakční korespondenci »Journal de Geneve«, je sice velmi prosté, ale prostota tohoto výkladu nezvyšuje pravděpodobnost. Je těžko říci, do jaké míry projev min. Mayr-Hartinga byl prejudic pro podivný postup této vládní strany, která na př. projevem p. Oehlingera říká, že nechce mít nic společného s naší zahraniční politikou. Není těžko hledat důvody, pro které se tváří ta strana tak radikálně: blíží se volby. Stačí to však k omluvě, rozchází-li se vládní strana s vládní politikou (za zahraniční politikou svojí, má státi vláda) v zásadních věcech? To, co dělá strana německých katolíků, je politika věru nekřesťanská, neboť neřídí se příkazem: řeč vaše budiž ano, ano, ne, ne. Strana německých katolíků počítá s tím, že může kalkulovat s velkou shovívavostí v koalici; že právem, dokázal národně-demokratický poslanec Matoušek, který v rozpočtovém výboru propustil min. Mayr-Hartinga v milosti; posl. Matoušek svým referátem v rozpočtu zahraničního úřadu ukázal, jak dovede být přísný; přineslo mu to pak leccaké zklamání; to už s p. Mayr-Hartingem zacházel hezky, ač jako český soudce by snad mohl mít leccos na srdci. Strana německých katolíků je tak nepřímo hospitována ve své opozičnosti; bere si dovolenou z koalice. Omlouvá se — omlouvá-li se vůbec — tím, že druzí to v koalici dělají také.

V orgánu německých katolíků je znát časem taková zaujatost protičeská, kterou by bylo možno najít jen v listech německé strany nacionální. Situace strany německých katolíků je zlá; strana není jednotná: má své stoupence Mayr-Harting, má své stoupence Luschke, má své Moldinger. Němečtí feudálové nemají rádi československou republiku; německý klerus žije v představách předválečných; němečtí dělníci, kteří volili katolíky, nemohou se nadčanouti pro ekonomickou a sociální linii vládní politiky; také němečtí gážísté, pensisté atd., kteří volili tuto stranu, jsou rozčarováni. Jedna část chce dělat politiku sociální; druhá říká: my jsme konservativní. Mayr-Harting je uprostřed.

Trpěný postup strany Mayr-Hartinga tvoří nebezpečný prejudic: může se tak vytvořit tradice, dle níž německé

strany vládní mohou potírat zahraniční politiku vlády, v níž mají své zástupce. Nesouhlasit se zahraniční politikou je něco jiného, než nesouhlasit s agendou některého z našich minister-
ských resortů. Je otázka, má-li být — shovívavým mlčením — podporováno budování takovéto tradice. K. T.

Český názor na revoluci.

Ke státnímu jubileu napsal do »Demokratického středu« úva-
hu o »Revoluci a revolučnosti« ministr Kamil Krofta. S někte-
rými myšlenkami jeho článku nelze nesouhlasit, i citujeme ně-
kolik úryvků. Autor píše:

»Nelze, myslím, pochybovat o tom, že se náš názor na re-
voluci a revolučnost za deset let namnoze dosti znatelně změn-
nil a zdá se, že tento vývoj není ještě ukončen. První čas po
zdařilém převratu byl takřka celý národ zachvácen nadšením
pro revoluci. Kde kdo se chlubil svým »revolučním« smýšlením
a »revolučními« činy, kde kdo vzpomínal, jak myšlenkami,
řečmi nebo dokonce skutky hřešil proti nenáviděné státní
moci, a jak tím pomáhal bourat Rakousko. Neboť za hanbu
a hřích se pokládalo nejen, že někdo byl politicky loyální
k rozpadlému státu, nýbrž i to, že jako jeho úředník svědo-
mitě plnil své úřední povinnosti k němu podle svého služeb-
ního slibu a jako občan podřizoval se poslušně jeho zákonům.
Na to na vše hledělo se s opovržením jako na »rakušáctví« a
lidé z této mrzkosti obvinění byli bezmála vylučováni z národa.

Časem však jsme se naučili soudit o těchto věcech poněkud jinak. Uvědomili jsme si rozdíl mezi těmi, kdo revoluci
proti Rakousku ať doma nebo za hranicemi obětovali svou
bezpečnost i své pohodlí, dávající v sázku své jmění a svůj
život, kdo pro zdar revoluce těžce a úsilovně pracovali a mno-
ho trpěli, a mezi těmi, kdo svou revolučnost dokázali krom
velezrádných řečí mezi čtyřma očima leda ještě neplněním
nepohodlných povinností úředních, vojenských nebo občan-
ských. Poznali jsme, že laciná revolučnost tohoto způsobu
mnohým se zalíbila tak, že jí zůstávali věrni i ve svém vlast-
ním státě, vyhýbající se nepříjemným povinnostem k němu
a jen nerad se podřizující nezbytné kázní. Naopak jsme se
přesvědčili, že mnozí z těch, kdo svědomitě sloužili starému
státu a plnili tam řádně své občanské povinnosti, stali se nej-
spolehlivějšími služebníky a nejoddanějšími občany státu no-
vého.

Myslím, že změna našeho nazírání na »revolučnost« a »ra-
kušáctví« půjde ještě dále a hlouběji. Nebudeme si přece věc-
ně nalhávat, jací jsme všichni za Rakouska byli revolucionáři
a velezrádci, jak jsme na nic jiného nemysleli, než na jeho
rozbití a jak celá naše politika jen k tomu směřovala. Připo-
meneme si zase bez vytáček, jak Palacký v památném roce
1848 pronesl známý výrok o Rakousku, jež bylo by třeba
utvořit, kdyby ho nebylo; jak profesor Masaryk svou veřej-
nou činnost politickou začal projevem dobře rakouským, o je-
hož upřímnosti nesluší pochybovat, a jak i Beneš ve svých
začátcích byl unášen tímto obecným proudem.

Domnívá-li se někdo, že tím vším utrpí význam našeho od-
boje proti Rakousku, je to jistě veliký omyl. Naopak jsem
přesvědčen, že na tomto pozadí dějinném nesmírný jeho vý-
znam teprve plně vynikne. Neboť pak bude teprve náležitě
jasné, že k odboji nedošlo z důvodů nicotných, z mravní leh-
kosti, z romantického dobrodružnictví, nebo dokonce z ne-
zdravého sklonu k nekázní a nevěře, nýbrž že byl plodem
dějinné nutnosti, příkazem svaté povinnosti k národu, jediným
důstojným východiskem ze stavu, jež nebylo možno dále sná-
šet. Tímto způsobem dospějeme také k úsudku, že jen revo-
luce tak mravně odůvodněná jako byla naše je veliká a svatá
věc, nikoli však lehkomyšlně podnikané revoluční pokusy
z příčin malicherných. Je to strašná zbraň, již možno užití

jen ve chvílích osudového rozhodování, s níž však si nesluší
zahrávat v denním životě. Revolučnost, duch revoluční, je
zajisté někdy ctností, jestliže vyvěrá z čistých a vážných po-
hnutek, nemůže však být stavem trvalým a vždy je známkou
choroby, buď těch, kdo revoluci strojí, nebo organismu, proti
němuž tato revoluce směřuje.

Na tomto základě lze uvést v soulad oslavování revolučních
činů proti Rakousku a vymáhání plně oddanosti k našemu
vlastnímu státu, velebení revolučnosti tam a hlásání státnosti
zde. A možno tak též čelit tvrzení některých našich státních
občanů náležejících k národnostem menšinovým, že na nich
žádáme státnost, proti které jsme se sami těžce prohřešili, že
se oni řídí jen naším příkladem, jestliže hlásají a provozují po-
litiku protistátní. Můžeme jim zajisté klidně říci, aby našeho
příkladu následovali nejprve v tom, jak jsme se až do světové
války chovali k Rakousku, aby byli k našemu státu tak loyál-
ní, jako my jsme byli k bývalé monarchii, a s činností proti-
státní aby začali teprve, až bezpečně zjistí, že za svou věrnost
k státu jsou trvale odměňováni tak, jako my jsme byli odmě-
ňováni v Rakousku. Máme zajisté tolik rozumu a rozvahy, že
nedopustíme, aby naši krajané jiného jazyka mohli někdy pod-
niknouti odboj proti našemu státu se stejnou mravní oprávně-
ností, jako my jsme povstali proti panství habsburskému.«

P O L I T I K A

F. Peroutka:

Problém Hodža.

III.

Česko-německá koalice občanských stran vyznačovala
se zejména ve svých počátcích velmi silnou vůlí
k moci: chtěla pro sebe presidenta (»dosti dlouho byl již
presidentem příslušník levého směru«), umínila si ob-
sadit svým přívržencem ministerstvo zahraničí, chtěla
novelisací sociálního pojištění dovršit své vítězství nad
socialisty a všude a ve všem toužila dávatí najevo, že
teď se žije pod vládou pravého směru. Byla to organi-
sovaná chtivost. Tehdy byl by mohl Hodža ukázat, že
se dovede dívatí na věci s vyššího hlediska. Neukázal
toho. Muž, který si činí nárok na titul státníka, musí
patřiti trochu stranám všem a musí hájit i ty oprá-
vněné zájmy, které náhodou nejsou právě ve vládě za-
stoupeny. Švehla dovedl se vždy udržeti na této úrov-
ni. Ale Hodža nevbuzoval tehdy dojem státníka, ný-
brž pouze dojem muže jedné kliky. Politik, který myslí
na budoucnost, dovede si uložití omezení i ve chvíli
štěstí a moci; ukáže se v pravém světle tenkrát, když
mu spadne moc do klína: užije jí moudře a umírněně.
Ale Hodža přidal se ke směru, který soudil, že mají
padnout všechny ohledy. Nikterak nedusil podrážděnou
vůli k moci; podporoval ji; shromáždil kolem sebe
všechny, kdož soudili, že je třeba získat vše, co lze
v dané výhodné situaci. Tehdy také rodil se za blaho-
sklonné podpory vládní koalice fašismus, který měl ob-
starávat to, co dělat politické strany se styděly. Česko-
německá koalice, která užívá proti svým protivníkům
nejšovinističtějšího hnutí — takový to byl obraz, ne-
logický, díváme-li se na něj rozumově, ale logický, po-
hledneme-li na něj s hlediska vůle k moci. Fakt je, že
za Hodžova vedení vzplanul nejdivočejší vnitropolitický
konflikt, jaký jsme dosud prodělali. Uklidnění

přišlo až s návratem Švehlovým. Když se Švehla ujal vedení a když bylo cítit jeho ruku, začal hned i p. Sís v »Národních listech«, které do té doby byly věnovány zcela jinému duchu, uveřejňovat články pod titulem: »Od afér ke klidu a práci«. Hodža neměl na něj tohoto zušlechťujícího vlivu. Vyslovil jsem už přesvědčení, že naši politice je třeba nějaká rozumná dohoda s mužem Hodžova formátu. Ale jen dobré úcty dělají dobré přátele. Hodža musí vědět, čím ztratil důvěru a vzbuzoval nepřátelství: ze všech příčin stojí způsob, jímž vedl koalici občanských stran, na místě prvním. Tehdy se ukázal někým, kdo vyvolává vášnivý zápas a rozbíjí národ na dvě nesmiřitelně spolu zápolící části. To ovšem potřebovat nemůžeme, a způsob, jímž Hodža vedl věci, zvýšil jen autoritu Švehlova jako muže, od něhož každá strana může očekávat, že vezme ohled na její oprávněná přání. Snad už i Hodža si dnes uvědomuje, že tehdy, v divokých kampaních roku 1926, ztratil něco, co je těžko nabývat zpět.

Řekli jsme, že většina obtíží, které jsou s Hodžou, plyne z toho, že vede politiku osobně, a z toho pak že pochází nespolehlivý poměr k ideím. Občanská koalice vyněsla pojednou Hodžu na výši, na jaké dosud nebyl. Věda to, podnikal vše, co mohl, aby udržel vládu tohoto směru. Ve většině věcí byl on tmelem této koalice. Založil bratrství lidové a agrární strany, dav za cla kongruu; toto bratrství se nyní sice počíná hroutit, ale jednou bylo pevně ve všech kampaních. Domnívaje se, že je ohrožen levicí, chtěl se Hodža učinit nepostradatelným stranám pravice. Katolíci sami nepochybně byli několikrát poněkud udiveni ideovými dary a poklonami, jimiž je zahrnoval. Bývali v jeho řečích obdarováni jako o vánocích, a jistě v takových chvílích nikoho jiného nepovažovali za muže potřebnějšího než Hodžu. Čímž bylo účelu dosaženo. Také Němcům dovedl se udělat velmi příjemným. Národní demokracie chová v nepříjemné paměti loňskou Hodžovu řeč, ve které hlásal školské odzbrojení, mluvil o výstřelcích dvojího nacionalismu, nadchl Němce vyhlídkou, že budou zrušeny některé »zbytečné české menšinové školy« a učinil doznání, že jsou také školy pro české menšiny, kterých vůbec není. Tehdy »Bohemia« napsala, že »ze slov správce vyučovacího resortu pocituje upřímnou radost«, ale »Venkov« neodvážil se otisknout celou řeč a její nejvýznačnější části vypustil. Tu tedy krácel pan ministr Hodža o hezký kus cesty před svou stranou. Ale to není vše: v jiné řeči naznačil dokonce Němcům, že nemusejí se dívat na ústavu tohoto státu jako na nezměnitelnou. Chceme zajisté všichni dospět k slušné dohodě s Němci, ale nemůžeme souhlasit, dívá-li se někdo na česko-německou dohodu jako na prostředek k upevnění své osobní posice. Je-li možno říci o ostatních českých členech vlády, že se dívají přívětivě ke dveřím, jimiž vcházel Němci, o Hodžovi musí býti řečeno, že vyšel je uvítat přede dveře s kloboukem v ruce. Také by bylo krajně nevítkáno, kdyby poměr k otázce slovenského autonomismu podléhal změnám, které mají co dělat s potřebami Hodžovy osobní posice. Pozorný posluchač snadno vyčítí v jeho projevech o Slovensku dvojí tón: jeden československéjší, který nepochybně vyjadřuje pravé mínění Hodžovo, a druhý bližší theorii o slovenské krajině, k němuž se Hodža uchyluje, když to pokládá za vhodné z taktických důvodů. Zase jest tu onen živel nejistoty, na který narážíme při Hodžovi.

Jeho politické postavení je dnes mocné, a to právě

dělá jeho problém důležitým. Snadno se snese vratkost a nejistota u lidí bez vlivu; ale u lidí, kteří spoluurčují politiku tohoto státu, musíme vědět, na čem jsme. Není pochyby o tom, že přijdou-li zase do vlády socialisté, Hodžova posice ztratí trochu ze své skvělosti. Ale jistě v žádné koalici nebude zatlačen zcela do pozadí. Jistě bude umět se přizpůsobit i koalici se socialisty; v jeho povaze je příliš oportunistických prvků, aby zůstal neústupným. Nebude to ostatně první způsobení tohoto druhu: kdo sledoval Hodžovo působení ve vládě občanských stran, sotva by uvěřil, že týž muž, který se nyní zdá být přesvědčeným konservativcem, před devíti lety za rudozelené koalice nabízel socialistům za pozemkovou reformu socialisaci některých velkých továren, a vybízel je, aby si vyhlídli vhodné objekty. Změna kursu nepodkope tedy jeho posici; na to je to obratný kormidelník, a jeho posice ve straně i ve veřejnosti je silnější, než aby se mohlo jíti přes něj. Je to posice pečlivě budovaná, nerostla náhodně. To, že Hodža přišel s požadavkem agrárních cel, udělalo z něho generála v agrární straně. Letos při pražských selských slavnostech seděl na tribuně jako viditelný vůdce strany a přijímal hold českých, slovenských, německých i maďarských sedláků. Na druhé straně má Hodža talent obklopovati se lidmi sobě oddanými, vyhledávati a získávati je. Také to je pečlivě pěstěný a uvědomělý talent. Možno říci, že i jako ministr školství si nepočínal neobratně, a některá volná povolání zvykla si dívat se na něho jako na kavalíra. Ve veřejných darech umělcům nebyl nikdy tak sporný jako socialističtí ministři, kteří byli před ním; je pravda, že ministerstvo školství neví vždy dost dobře, odkud vezme na tyto imponující dary, ale je to kus účinné osobní propagandy.

Kdybychom krátce měli shrnouti všechny obtíže, které naše politika má s Hodžou, řekli bychom: nevíme dost dobře, s kým máme tu čest. Uvedli jsme případy, kdy jeho stanovisko bylo vrtkavé, proměnlivé a osobní. Dodejme ještě něco: všem je známo, že Hodža stál před dvěma lety za zuřivým a neušlechtilým hojem, který se vedl proti Masarykovi. Proto velká a obdivuplná slova, která Hodža letos promluvil o Masarykovi před Američany, kteří věnovali nám presidentovu sochu, vzbudila trochu podivení. Radujeme se ovšem z toho obratu, ale měli bychom rádi obraty méně lehké, poněvadž zcela lehké obraty nejsou zárukou zase proti dalším obratům.

Kdyby se podařila dohoda pokrokových kruhů s tímto energickým mužem a talentovaným organizátorem, viděli bychom v tom velký prospěch pro naši politiku. Je více na Hodžovi než na ostatních, aby se podařila. Sám jeho oddaný přítel, poslanec Stefanek, napsal k jeho padesátinám tato slova: »je najradikálnějším privržencom zemedelskej politiky«; »privrženec iného politického vierovyznania nemôžu s ním súhlasit práve pre jeho určité stanovisko stranické«. Tedy, má-li Hodža hráti v naší politice blahodárnější roli, bude do jeho portrétu musít přijít více než jen to, o čem mluví Stefanek. Je jistě pozoruhodno, že v debatách o tom, kdo bude příštím ministerským předsedou, se Hodžovo jméno skoro nevyskytovalo, ač je jistě nejsilnějším mužem dnešní vládní koalice. Je to nepochybně následek toho, že se shledalo, že Hodža dosud neukázal vlastnost, která je nezbytnou pro ministerské předsedy: býti více než jen straník, býti mostem ke stranám ostatním a míti určitou míru

důvěry i u oposice; krátce řečeno, býti mužem objektivním. Takovou víru o sobě nedovedl Hodža dosud vzbuditi. Byly sice dva hlasy, které žádaly, aby Hodža se stal ministerským předsedou, ale byly to hlasy, které nepřilíš povzbuzovaly veřejnost: přáli si toho fašisté a luďáci.

Máme-li skončit nějakým poučením, končíme přáním, aby Hodža na Švehlově případu se poučil, že nejmocnější lidé jsou konec konců lidé věcní, a že sebe mocnější a sebe lépe vybudovaná osobní posice je vratká, není-li v souhlase se zájmy obecnými. Čili: tomu na konec připadne největší moc, o kom bude známo, že jí nejméně bude užívat pro sebe.

LITERATURA A UMĚNÍ

J. Ed. Šrom (Moskva):

Jak Rusko oslavovalo jubileum Tolstého.

I.

Nejen v roce, kdy uplynulo sto let od narození Tolstého, nýbrž po celou dobu trvání revoluce byl komunistický režim a sovětská vláda v jakési podivné situaci, kdykoliv se o Tolstém počalo uvažovati. Je nepopíratelné, že Tolstoj revoluční myšlenky v Rusku značně pomohl. On, podobně jako velká část nejvíce vynikajících Rusů svého věku, počínajíc třeba již Puškinem přes Hercena, Černyševského, Někrasova a mnohé jiné, přispěl podle svých sil k otřesení pilířů samoděržaví a připravil ideologicky, stejně jako socialisté všech táborů s hlediska politického, pád onoho autokratického režimu, který po staletí dusil na Rusi jakýkoliv pokrok. On, svým životem pozdějších let, kdy rozešel se s církví a počal hlásati revoluční názor o půdě, značně se přiblížil tomu, co nyní na Rusi fakticky je provedeno. Vždyť nechybí na západě ani takových hlasů, které křtí Tolstého na prvního bolševika, patrně asi proto, že jeho poměr k soukromému vlastnictví a vlastnictví vůbec byl naprosto jiný, než všech ostatních statkářů ruských i cizích. To všechno ovšem musilo činiti jeho postavu sovětskému názoru sympatickou, nehledíc již ani k tomu, že Tolstoj jako literární umělec světového měřítká a neobyčejné dokonalosti přímo si vynucoval, aby každá myšlenka se před ním sklonila v úctě.

Avšak Tolstoj byl také filosof, stojící oběma nohama na půdě pozitivního náboženského názoru na život a člověka. I zde vytvořil znamenité věci a vyvolal světovou diskussi, která do dnešního dne nebyla skončena, žhavé spory, které do dneška neztratily na svém žáru. Všechno však, co zde vytvořil, přičítá se tak důkladně materialistickému podkladu dnešního řádu sovětského, že nemohlo býti ani na okamžik v pochybnosti, že zde se nenajde žádný společný jmenovatel mezi Tolstým posledních let života a revolučním, atheistickým Ruskem.

A jako třetí moment zde vystupoval poměr literární, filosofické i náboženské ciziny k osobě jasnopoljanského hlasatele. Ani tento poměr není ovšem jednotný, i zde jsou a budou značné rozpory v nazírání, poněvadž myšlenkový vývoj Tolstého nešel klidným řeči-

štěm, nýbrž nejdravějšími kaskádami. Ale názor ciziny je přec jen i tam, kde je Tolstoj odmítán jako utopista a fanatik, vysoce pozitivní, Tolstoj jeví se v něm postavou celostnou, sice se světlý a stíny, ale přec jen v souhrnné mohutnosti, která jej staví mezi největší lidi světa. I tento moment musilo oficiální Rusko vzíti v úvahu, kdykoliv počalo o Tolstém mluvit. Proto nemohlo se státi to, o čem v cizině zlé jazyky tak často hovořily, že spisy Tolstého jsou dány na index, censurou zakázány, z knihoven vyřazovány, ba dokonce páleny, že Jasná Poljana leží v rozvalinách, že všechny památky po Tolstém byly rozmetány a podobně. Tím ovšem neříkáme, že leckde se něco z uvedených činů nestalo. Byly vskutku případy, že rozpálení komunisté některých venkovských zákoutí začali kázati škodlivost »Anny Kareniny«, protože prý idealisuje šlechtické prostředí a nelíčí veškeru šlechtu jako krvelačné bestie, pijící národní krev, byly dokonce i zjištěny také skutky svědčící o tom, že v statkářských knihovnách zašlo ohněm velmi mnoho děl Tolstého. Ba protináboženská propaganda sovětských atheistů, která je sovětskou konstitucí připuštěna stejně jako propaganda náboženská, nezastavila se často ani před tím, aby náboženské spisy Tolstého dávala na černou desku a kde měla moc administrativní, aby je dokonce vylučovala z knihoven. To všechno však byly činy jdoucí z hlubiny živelní, neúsměrněně žádným všeobecným nařízením, žádným vyšším administrativním aktem. Ne snad ani proto, že by ústřední vláda s ideologickou podstatou této stránky boje s Tolstým nesouhlasila, ale proto, že přec jen velikost Tolstého uznávala a vůči cizině nechtěla státi zde v rozervané a zkrvavené toze barbara.

Tak se to všechno vynořovalo v sovětském Rusku celých jedenáct let, žilo a přijímalo na sebe různé podoby, tak to všechno vystoupilo zvláště důrazně, když se blížil den stého výročí Tolstého narozenin.

Sovětská vláda nemohla kolem tohoto jubilea přejíti mlčky, po případě dovoliti skupině lidí, bezprostředních stoupenců náboženského učení Tolstého, aby sami si jej oslavili, jak chtějí. Ona, jako ochránkyně kulturních cenností, jež jí historie odevzdala k spravování i práci další, musila sama vzít do rukou tak významnou historickou vzpomínku a to tím spíše, že její vůdčí ideologové, Lenin a Plechanov, osobnosti Tolstého věnovali řadu myšlenek a že cizina zde stála ve střehu, aby se kriticky podívala, jak se za sovětskými hranicemi chovají k památce člověka, jehož celý svět považuje za velikána.

Ovšem oficiálnímu Rusku nebylo možno přijati Tolstého na plných sto procent, jemu nebylo možno ani zaujati stanovisko ciziny, která kriticky sice se dívá na postavu Tolstého ve všech fázích jejího vývoje, ale nemůže než skloniti hlavu před jeho lidskou hlubokostí a geniálním rozmachem myšlenek i činů. Něco podobného bylo by pro sovětské kruhy příliš slabošské, jim nutno bylo přesně oddělit to, co se jim hodí jako systému revolučnímu a jako bohatá drahocennost literární, od toho, co mluví přímo proti jejich počínání ve státě, jímž neobmezeně vládnou a co nutí ne k oslavování, nýbrž k otevřenému potírání a politickému nepřátelství.

Tak také k oslavám jubilejním bylo tedy přistoupeno. Na jedné straně byl Tolstoj vyzvednut jako jeden z největších literárních umělců světových dějin, na druhé pak potírán jako nedokonalý produkt své doby.

který měl sice dosti síly, aby v určitých okamžicích vystoupil s bouřlivým voláním, neměl však dostatečné energie a důslednosti, aby boj proti mocným provedl až do konce. Jeho hesla náboženská, myšlenka neprotivení se zlu a všechny její důsledky byly ovšem prohlášeny co nejrozhodněji za naprosto nepřijatelné a hodné energického zavržení.

K tomu všemu byl připojen pak obrovský oslavný aparát vnější, nebylo zapomenuto na nic, co vnější lesk může zvýšiti, do práce daly se všechny prostředky vnější reklamy, jen aby celková imponantnost slavnostní linie zůstala nerušená a při tom bylo dosaženo výsledku: uvnitř státu dojmů, že sovětské Rusko sice slaví Tolstého, ale kriticky v něm odděluje zrní od plev a radikálně se staví proti všemu tolstovskému, co nespojí s jeho činností vynikajícího literáta, a na venek dojmů, že dnešní Rusko pietně se chová vůči každému z vynikajících svých synů, i když se s ním v mnohém rozchází.

II.

My, západoevropané, žijící dlouho v sovětském Rusku, když viděli jsme všechny ty přípravy k oslavě jubilea Tolstého, tázali jsme se jaksi nechápavě: Jak může Rusko, v němž vládne diktatura komunistické strany, slaviti Tolstého s takovou okázalostí, když převážná část směrnic této strany je protichůdna jeho učení? Buď tedy jsou tyto oslavy jen jakousi daní světovému veřejnému mínění, nebo, jsou-li upřímný, jdou napříč přes všechny kulturní linie sovětské a mohou při svém provedení znamenati snad boj proti Tolstému, nikoliv jeho oslavu. Mají-li sovětské oficiální oslavy pomoci, aby Tolstoj, tak říkajíc, byl zapřažen do sovětské káry, pak musí býti jeho profil sovětskými oslavovateli rozhodně zkreslen. Pokusí-li se však během oslav oficiální činitelé vyzvednouti a velebiti jen jistou nepatrnou část Tolstého osobnosti a při tom před svou veřejností komunistickou i sovětskou zdeptati do bláta jeho učení náboženské a křesťansko-filosofické, vysmáti se jeho názorům politickým, pak místo oslav budeme svědky jakéhosi novověkého upálení, velkolepé blasfemie nad památkou genia.

Všechny tyto pochybnosti námi zmítaly v předvečer jubilea, když jsme viděli celou tu velkolepou přípravu ke slavnosti, vedenou nejvýznamnějšími osobnostmi sovětského kulturního života v nejvýznamnějších orgánech a na předních místech.

Oslavy připravovaly se čistě erárně, výhradně se stanoviska vládnoucí třídy. Bezprostřední stoupenci a ctitelé Tolstého, snad s jedinou výjimkou jeho nejmladší dcery, Alexandry Lvovny, stáli při tom stranou a jen tam, kde to bylo naprosto nezbytno, byli povoláni k spoluúčinnosti. V záhlaví slavností stála po celou dobu jejich trvání známá slova Plechanovova, která napsal tento socialistický theoretik ve svém nekrologu, v listopadu 1910: »Tolstého může sociálně-demokratické dělnictvo přijmouti jen odtud až potud.« Vedle nich pak plamennými písmeny vyznačen byl druhý úhelný kámen oslav, tento citát z Lenina:

»Horoucí protestant, vášnivý žalobce, veliký kritik ukázel ve svých dílech takovou nechápavost příčin krise a prostředků k likvidaci krise, valící se na Rus, jaké může snad býti vlastní patriarchálnímu, naivnímu zemědělci, nikoliv však evropsky vzdělanému spisovateli. Boj proti

nevolnickému a policejnímu státu měnil se u něho v popírání politiky, vedl k učení o »neprotivení se zlu« a k úplnému vzdálení se od revolučního zápasu mas v letech 1905—1907. Boj proti státní církvi mísl se s kázáním nového, očištěného náboženství, to jest nového, očištěného, zjemnělého jeđu pro utlačovaný lid. Popírání soukromého majetku k půdě nevedlo k soustředění veškerého boje na skutečného nepřítele, na velkostatkářské vlastnictví a jeho politický nástroj vládní, to jest na monarchii, nýbrž k toužicím, mělkému, slabošskému vzdychání. Usvědčení kapitalismu ze škod, jež působí lidu, spojovalo se u něho s naprosto apatickým poměrem k onomu světovému, osvobozenskému boji, který vedl mezinárodní, socialistický proletariát.«

Z tohoto citátu plynulo pak všechno, co se v sovětské veřejnosti ke slavnosti připravovalo. V nejrůznějších listech slyšeli jsme tato slova všude, zněla ve člancích, brožurách i vzpomínkách, jich opakování vloženo bylo předem do všech oslavných řečí. Oddělováno bylo v Tolstém hezky zrní od plevele, do žlabu lidu bylo sypáno jen to, co bylo methodou marxistické dialektiky uznáno za dobré. Našli se však mnozí, kteří chtěli býti marxističtější než sám Lunačarskij a pustili se dokonce i do Tolstého-literáta. Tak »Izvěstija« ještě několik týdnů před jubilejním dnem ve dvou člancích Starčakova, nadepsaných »Tolstoj ve čtyřiceti letech«, nenechaly z díla »Vojna a mír« takřka kámen na kameni. A mnohé a mnohé dopisy komunistických dělníků a sovětských nezaměstnaných, posílané významným osobnostem sovětským, mezi nimi i Rykovovi, se velice pozastavovaly nad těmi 150.000 rublů, které vláda na oslavy povolila, jak prý to přijde, aby se tolik dávalo na oslavu velkostatkáře, šlechtice a vlastně protirevolucionáře.

Oddělení lidového komisariátu osvěty, jež má na starosti péči o literaturu a umění, tak zvané Glav-iskusstvo, vydalo k oslavám jakousi duchovní rukověť ve formě celé řady thesů, určených hlavně pro kulturní pracovníky a sovětské školy. Hořejší citát Leninův vane z thesů všemi pory a ještě více citát z Plechanova:

»Reakčně-utopistická filosofie Tolstého, aby dělnictvo postupovalo vůči svým utlačovatelům ve větším souhlasu s vůlí boží, byla správně dělnictvem zavržena, poněvadž Tolstoj, vyznávaje ji, aniž by to sám pozoroval, přecházel na stranu utlačovatelů lidu. Proletariát naprosto »nemůže se učiti životu« u Tolstého, hraběte.«

Jubilejnímu dni předcházela mezi jiným řada oslavných článků. Nebylo ani jednoho listu nebo revue, který by postavě Tolstého nevěnoval několik studií; velké revue, jako »Krasnaja Nov«, »Pečat i revolucija«, »Novyj Mir« měly dokonce celá oddělení, věnovaná postavě Lva Nikolajeviče, do nichž přispěly nejvýznamnější osobnosti sovětského světa literárního a uměleckého, v první řadě Lunačarskij, Kogan, Saku-lin, Friče a jiní. Ale všechny tyto oslavné články snažily se stejně rozpoltiti postavu Tolstého, jako to činily zmíněné oficiální these Glav-iskusstva, a vyhýbaly se zřejmě všemu, co by mohlo míti jakýkoliv ideologický vliv na sovětskou společnost.

Z kruhů ryze komunistických vystoupil během předběžné ideologické přípravy k oslavám Tolstého strážce komunistické mravnosti, Jaroslavskij. Prohlásil mezi jiným:

»My, bolševici, nemôžeme hoditi přes palubu, co bylo nejcénnějšího v Tolstém, tomto geniálním umělci slova. My seznámíme dělnictvo s nemilosrdnou kritikou exploatace, jak ji Tolstoj vyličil, se snahami sméstí až do základů erární církev, velkostatkáře a jejich vládu, jak to Tolstoj vyjadřoval. My ukážeme, jak Tolstoj postavil před lidi rozbolestněnou nenávisť společně s přáním zbaviti se otrocké minulosti. Ale my nikdy, za žádných okolností, nebudeme skrývati, že se smrtí Tolstého také navždy zmižela předrevoluční Rus, jejíž slabost byla vyjádřena filosofii, jak ji načrtl tento geniální umělec.«

K tomu Jaroslavskij, ošetřující komunistické myšlení před jakýmkoliv vlivem postranním, podotýká ještě:

»Jsme povinni míti na paměti, že v úplném vydání sebraných spisů, které právě chystáme pro veřejnost, je nemálo toho, co otravuje lid, nemálo náboženského opia, jež vůli lidu rozdvouje a ochromuje jeho boj proti světu vyssavačů, překáží výstavbě socialismu a tupí sílu třídního hněvu, třídní nenávisť. Žádné fašle! My nemusíme přikrývati svou úctu ke geniálnímu umělci zamlčováním záporných stránek jeho tvorby, jeho reakčních filosoficko-politických názorů. Musíme jej lidu ukázati takovým, jakým vskutku jest, s přednostmi a zejména nedostatky.«

A ještě před pronesením své slavnostní řeči, která měla býti hřebem oslav a vládní jich sankcí, vyjádřil se Lunačarskij takto:

»Bylo by podivné a nevkusné, kdybychom za jubilea vedli nějaké zlobně polemické řeči. Jsme tak reální a silní, že smíme vzdávati čest velkým lidem, i když se s námi myšlenkově naprosto rozcházejí. Ano, sté výročí narozenin Tolstého bude u nás zníti poněkud nezvykle pro ucho Evropana, ale bude možno leččemus se při tom naučiti. Jsme příliš vážní, než abychom z důvodů jakési pochybné slušnosti skrývali na jubilantovi to, co považujeme za jeho hanbu. Nejdůležitější v připravovaných slavnostech je právě kritický rozbor jeho nedostatků a předností v jeho obrovském dědictví před tváří veškerého lidu. Tolstoj je nejen velká síla, on je dosud živá síla. A ta působí někde blahodárně, jinde zase škodlivě. Proto musí býti jednou zdůrazněna, jindy zase oslabena, ochromena. Jubileum pomůže postavit osobnost Tolstého na patřičné místo, a pak nám budou k užítku nejen její kladné, nýbrž i záporné stránky.«

To jest asi veškerá podstata ideologické průpravy ke slavnostem. Pronikal jí v první řadě ostrý kriticizmus, což by ovšem nebylo tak zlé, ale kriticizmus, spojený s ryze politickými tendencemi a jakýmsi revolučním utilitarismem, což je již horší. Tolstoj měl býti veškerou sovětskou veřejností chápán tak, jak je jí to k chápání předloženo, a za žádných okolností jinak. I v oslavách Tolstého byl patrný dráp diktatury, komunistická strana provází své svěřence i nesvěřence, pokud žijí v jejím státě, nejen od kolébky až do hrobu, nýbrž i za hrob.

III.

Program vlastních slavností byl načrtnut velmi impositantně. Byla nejen zahajovací schůze ve Velkém Divadle moskevském za účasti vlády, cizích hostů a vynikajících zástupců uměleckého a intelektuálního světa sovětského, nýbrž i celá řada schůzí jiných, které se konaly takřka v každé instituci, jež má co činiti s lite-

raturou a uměním. Byly výstavy památek po Tolstém, zvláštní uspořádání Tolstého musea v Moskvě i domu, v němž v Moskvě po 18 let žil, byly slavnosti v Jasné Poljaně, otevření tamní školy, odhalení pomníku, pobídnutí ve stavbě jasnopoljanské nemocnice. Ale bylo také zahájení vydání úplných sebraných spisů Tolstého, které na sebe vzal Gozizdat, maje k ruce redakci s Čertkovem v čele a superredakci v čele s Lunačarským. Sovětským školám bylo nařizeno, že v nich má býti vyvěšen portrét Lva Nikolajeviče a že po celý školní rok má býti jeho literární tvorba věnována se strany učitelů i žactva zvláštní pozornost.

K tomuto oficiálnímu programu pojily se slavnostní akty jiné. Tak v Sevastopole byla odhalena pamětní deska na místě, kde za Krymské války stála dělostřelecká baterie, jíž Tolstoj-důstojník tehdy velel. Mimo to rozsáhlá městská knihovna sevastopolská byla pojmenována jeho jménem. Známy nakladatel ruský Sabašnikov, který nyní vydává knihovnu vzpomínek, memoirů a historických zajímavostí z ruského života 18. a 19. století, přistoupil k pietnímu vydání denníku Sofie Andrejevny a vytiskl zatím prvou ze tří jeho knih. Skladatel Kolomijcev dal se do komponování opery na thema »Vojna a mír«. Sovětská nakladatelství dala se do laciného vydání sebraných spisů Tolstého, v první řadě nakladatelství populárního, obrázkového týdeníku »Ogoňok«. Filmová reportérka Esther Schubová shromáždila řadu vzácných filmů ze života Tolstého, promísila jí předrevolučními filmy z kulturního i politického života ruského i zahraničního a vytvořila tak jakousi filmovou kroniku, v níž osobnost Tolstého je ústřední postavou, při čemž zdůrazněny jsou zejména jeho tendence proticarské a proticírkevní. Dala by se vypočísti ještě celá řada podniků v sovětské provincii i ve městech hlavních, jež jednak byly úvodem ke slavnostem, jednak měly trvale připomenouti veřejnosti, že sovětské kruhy osobnost Tolstého vskutku oslavují.

Alé vlastní slavnosti byly zahájeny signálem moskevským, a tím bylo zmíněné již slavnostní zasedání ve Velkém Divadle. Z ciziny bylo do Moskvy pozváno mnoho znamenitých osobností. Mezi nimi byla jména jako Sinclair, Thomas i Heinrich Mann, Edison, Nansen, Romain Rolland, Duhamel, Knut Hamsun, Kellermann, Stephan Zweig, Tágor i Ghandi, z Československa pak prof. Velemínský a synovec osobního lékaře Tolstého, dr. Makovický. Dostavilo se však jen velmi málo z těchto pozvaných, z kruhů spisovatelských jen Kellermann a Zweig, pak japonský profesor Nabori, Američan Dalla, spisovatelé estonští, někteří cizí žurnalisté a delegáti českoslovenští.

Leč přes to vnější lesk shromáždění byl značný, schůze sama zanechala hluboký dojem.

»U nás, v zemi největší revoluce světových dějin, neodmítáme a priori všechno, co se nám dostalo od dřívějšího řádu jako kulturní dědictví, ale nastupujeme velkou cestu znovuoceňení starých kulturních hodnot. Proto nemůžeme souhlasiti s André Gidem, který otázan byv jedním z německých časopisů na své mínění o oslavě jubilea Tolstého v Rusku, prohlásil, že tuto oslavu si může představit pouze jako bezvýhradnou poklonu před velikým geniem. Od nás, revolučního a marxistického proletariátu, nikdo takového hlediska nemůže žádati. My můžeme hodnotiti Tolstého, i v den jubilea tak významného, pouze kritickými očima.«

Tak zahájil svou slavnostní řeč lidový komisař osvěty Lunačarskij, jediný z významnějších lidí sovětských a komunistických, jenž byl slavnostem z úřední povinnosti přítomen. V tomto duchu také konal se celý ten vstupní akt oslavné ceremonie, tím byla dána hned v úvodu celá charakteristika oslav Tolstého v Rusku.

Proto je zcela pochopitelné, že v takovém slavnostním zasedání nemohlo býti onoho běžného slavnostního pathosu a šumivého nadšení, jaké bývá v hledišti i na jevišti Velkého Divadla, když se zde konají často daleko menší slavnosti revoluční. Kriticismus jakéhosi erárního typu prolínal všemi skulinami a naplňoval kromě snad jen cizích delegátů všechny místní lidi, kteří po více než šest hodin hleděli na obrovský portrét velikého starce jasnopoljanského. A nebyťi profesora Sakulina, předsedy společnosti milovníků ruské slovesnosti, a zejména spisovatele Stephana Zweiga, sotva by se atmosféra byla rozehrála tak, jak bývá zvykem všude jinde na světě, slaví-li se osobnost aspoň přibližně tak vynikající, jako byl Lev Nikolajevič Tolstoj. Jinde lidé, kteří oslavovati nemíní v plném rozsahu, na slavnost prostě nejdu, zde přišli na slavnost i protivníci a skeptikové.

Nelze ovšem říci, že by slavnost tímto criticismem ztratila všechno na vnější imposantnosti. Snad zrovna naopak, nabyla na ní. Neboť střízlivý chlad, který vanul ze sociologické a marxistické analýsy Tolstého osobnosti, jak ji podával téměř po dvě hodiny Lunačarskij, naplnil atmosféru jakýmsi ozonem, v němž nejen že se lehce dýchá, nýbrž také jasně vidí, a to nejen nedostatky Tolstého, jako hlasatele nového náboženského učení, nové filosofie a řádu životního, nýbrž i nedostatky těch, kdož jej nyní ze všech stránek za každou cenu nově oceňují výhradně s ohledem na dnešní revoluční režim a snaží se vzít z něho jen to, co je jim na celých sto procent vhod, křičíce »budiž proklet« tam, kde se to k podepření vlastní ideologie nehodí. V tom smyslu slavnostní řeč Lunačarského, jako zástupce sovětské vlády, byla poučnější svou vnější stránkou a methodou nazírání na nesporného velikána ruské kultury, než svým vlastním obsahem. A skončil-li ji lidový komisař osvěty zvoláním:

»Vážíme si Tolstého pro jeho velikou kulturní sílu, jsme ochotni jej oslavovati jako velikého kritika své doby, jako člověka, jenž znal obrovské nedostatky své vlastní třídy, jako velikého umělce, ale nemůžeme jej přijmouti bez výhrady, nýbrž, jak nás učili naši velcí učitelé, obnažujeme sice před ním své hlavy, ale jen odtud až potud« —

pak jen ukázal, že Lenin a Plechanov, revoluční vzdor a třídní boj, nikoliv pak lidská, prostá pokora před velikánem kulturního života světa, prostupovaly, prostupují a budou vždy prostupovati v sovětském životě všechno, co se kdy v sovětském státě objeví na stole veřejnosti. Ne sama podstata tvůrčího genia se zde oslavovala, mnohem více věnovala se pozornost methodě, jak k této osobnosti i její oslavě přistoupiti.

Hlediště i jeviště Velkého Divadla byly přeplněny. Sešla se nejen literární a tolstojovská Moskva, přišla společnost vskutku kosmopolitická. Nehledíc ani k přítomnosti veškerého diplomatického sboru, jenž nedal se zdržeti úmrtím svého doyena, hraběte Brockdorf Rantzaua, cizí hosté, nepočtení sice, ale významní, přec jen slavnosti dodávali světový ráz. Vládní kruhy sovětské byly zastoupeny velmi skrovně, z vůdčích osobností

nepřišla ani jediná, s výjimkou Litvinova, který přišel ovšem z důvodů mezinárodní zdvořilosti, a sekretáře Ústředního výkonného výboru, Jenukidze, jenž seděl nepozorován a skryt v hloubi vládní lože. Obrovská lože, dříve carská, nyní náležející Sovětu lidových komisařů, byla plna mongolských a burjatských delegátů, v jedné její části seděli zřejmě druhořadí úředníci a úřednice z kanceláře Sovnarkomu. Mnoho bylo studentstva, hodně i prostých rudoarmějců.

Lunačarskij jedinou prostou větou zasedání zahájil, orchestr zdůraznil tento slavnostní okamžik zvuky Internacionály. Všichni, daleko přes čtyři tisíce hlav, povstali, a oko autora této proletářské hymny, staříčkého Pierra Desjeittera, sedícího v jedné z loží, se mladistvě zablýsklo, ruka jeho maně se dala do pohybu. A pak již jen se lily kaskády myšlenek a přívaly slov, jimiž neúnavný a neunavitelný řečník Lunačarskij kreslil profil velikého oslavence, jak si jej lidový komisař osvěty a sovětská vláda oficiálně vytvořili. Lunačarského vystříдалo unisono desíti violoncell v koncertu Bachově, který Tolstoj tolik měl rád, a pak již přišel na řadu patriarchálně poctivý hlas profesora Sakulina, který uměleckou a literární postavu Lva Nikolajeviče zmoduloval do jemných a výstižných nuancí. Atmosféra se tím rozehrála, vždyť sověty oslavují v Tolstém výhradně literáta a nic více, bylo tedy možno nanést své barvy všude tam, kde se to řečníkovi jen zachtělo. »Rus může býti hrda na svého umělce slova«, skončil Sakulin za nadšeného potlesku zejména s nejvyšších pater galerií, kde seděli studenti, studentky a rudoarmějci.

Pátá symfonie Bethovenova! Jak mnoho je k ní připíato ze života Tolstého, zejména k její mohutné části střední! Zde zněla za oslavencem do nekonečna, nesla se k prosté jeho mohyle v Jasné Poljaně, kde v téže chvíli procesí místních lidí stálo s obnaženou hlavou a poslouchalo slova nejmilejší dcery Tolstého, Alexandry Lvovny, jak pohnutým hlasem předčítá některá významná místa z děl svého nesmrtelného otce.

Tato symfonie tvořila jakýsi přechod k bezprostřední účasti ciziny na slavnostním zasedání. Vystoupil Stephan Zweig. Byl přivítán tak bouřlivě, jakoby sám byl jubilantem. Jeho měkký, takřka kazatelský hlas překrásně modulované němčiny, nesl se do absolutního ticha sálu a líčil v mohutných konturách všechnu tu hloubku vlivu, který měl Tolstoj již před půl stoletím na literární tvorbu světovou, na poznání Ruska, jeho kultury, literatury, národa, společnosti Evropou, jež vždycky dosud byla vůči svému východu tak nevšímovavá. Řeč Zweigova byla novou hudbou lidského hlasu, jí chvěl se vzduch i lidská srdce, jí jakoby byl přeléván genius Tolstého do citu i intelektu celého veškerenstva. »Jubileum Tolstého je svátkem světovým«, znělo v ní v tisíci obměnách, »dnes jsme zde všichni bratry, neboť nás spojuje veliká památka . . .«

A pak řada pozdravů, telegramů, adres, vzpomínek . . . Různé jazyky se v nich mísily, zaznělo i několik slov českých, zde tak řídkých. To profesor Velemínský přednášel úvodní myšlenky k svému ruskému pozdravu.

Ouvertura k »Egmontu« uzavřela zasedání a bylo již kolem druhé hodiny noční, když divadlo usnulo a veliký portrét velikého člověka zůstal v přítmí sám.

DOBA A LIDÉ

P. Eisner:

Německo jednoho týdne.

Vlastně Německo osmi dnů, od 23. září do 1. října 1928, mezníky mého týdne jsou slezské manévry a století Reclamova nakladatelství, Hindenburg a velký nakladatel, hra na vojnu a práce míru.

Jubileum nakladatelovo.

Řekl-li jeden ze slavnostních řečníků, že práce nakladatelské dynastie Reclamovy je etapou německého ducha, mohl se odvážit trochu dál. Zejména Reclamova Universal-Bibliothek je víc než etapou toliko německé kultury; my v Čechách nejlépe víme, jakým dobrým a účinným vzorem byl Reclam i jiným národům; i jinak, nehledíme-li ani k napodobování dobrého vzoru, ježž Reclam dal svým knižním fordismem, nebude ve střední a slovanské Evropě duchovního pracovníka, který by z těch oranžově žlutých svazečků nebyl pro sebe něco vytěžil, zpravidla v letech, kdy taková těžba byla pro něho neplodnější.

Oslava stoletého trvání měla tedy důvod a byla důstojná předmětu. Gratulovala svými delegáty vláda, gratulovalo město, jež překřtí jednu lipskou ulici jménem Reclamovým. Snad není zcela zbytečné konstatování, že jakmile oficiální osobnosti vykonaly svůj gratulační úkol, nebyly nijak »předmětem pozornosti«. Ta platila jiným lidem.

Vrcholem oslav byl večer ve Starém divadle dne 1. října. Nakladatelství najalo si celé divadlo, jež velice připomíná naše Stavovské, lístky nepřišly do prodeje. V ložích, přízemí, na balkonech autoři nakladatelství, kritika, delegáti knihkupeckých organizací. Ve dvou ložích naproti sobě Gerhart Hauptmann a Thomas Mann, ježž měl slavnostní řeč.

Pane Thomasi Manne, děkuji Vám, neboť jste mne poučil, že pravou lásku nutno vykupovat a zkoušet občasným zklamáním. Zklamal jste mne již zevnějškem, nevypadáte zcela tak lordovsky jako na podobiznách, a mimika Vašich rukou se mi nelíbila, měl jsem vůbec trochu trapný pocit, bylo to, jako když agent automobilové branže tvrdí po světě, že Oldsmobil jsou přec jen nejlepší, ale svými slovy byl jste zas jen lord, to jest pán a kníže německého slova, a to visuelní zklamání již nějak snesu, neboť jste autorem »Smrti v Benátkách«, a ostatně máte krásné oči.

Gerharte Hauptmanne, básníku »Floriana Geyera«, »Tkalců«, »Haničky« a »Pippy«, hájil jsem Vás v posledních letech již tolikrát proti jiným, že Vás uhájím i proti svým očím, jimž se opět jednou nelíbil rys goethovsky stylisujícího herectví ve Vaší jinak skutečně olympské tváři.

Za oslavné představení byl zvolen »Robert Guiskard, vévoda normanský«. Z toho Kleistova torsa rozsahu pouhých několika scén sršely blesky a jiskry. V kůži vázaného, výbornou studii provozovaného dostali Guiskarda při vstupu do hlediště všichni účastníci oslavy. S pýchou mohl šéf nakladatelství dr. Reclam říci, že není to zvláštní tisk, nýbrž normální svazek Reclamky.

K recepci, ježž měla se konati po představení, přihlásilo se tolik účastníků, že ji pořadatelé musili rozdělit na dvě, před představením a po něm. Při obou byly

společenské místnosti hotelu Fürstenhof nabity, a při té večerní, ježž byla vyhrazena literatuře, pilo a jedlo se na účet Reclamův do sedmi hodin ráno. Mnohý z Reclamových autorů vyzískal tu slušný dodatek k honoráři.

Tváře, ježž jsem tam viděl, byly básnické i profesorské, zajímavé i sympatické, bylo tam také hodně mladých lidí, neboť Reclam se v poslední době obrozuje a chce k sobě připoutat také část mladé autorské generace, které dal v Reclamce již také promluvit anthologií mladé německé lyriky.

*

Jsem ve velkém budovním bloku v Inselstrasse, ježž se jmenuje Reclamovo nakladatelství. Předě mnou svrchovaný pán toho království, dr. Reclam, vypadá jako velice důstojný, ale moderní profesor oto- a rhinologie a je ku podivu informován o posledních podrobnostech každé ze svých tisíců knih. Vedle něho Horst Schöttler, jeden z ředitelů, světlá agilnost, kulturně bdělý merkantilism. Mluvíme o věcech, o nichž jsme si již často psali: o neuspokojivém zastoupení slovanských literatur v Reclamce. Ujišťuje se znovu: Ochota by byla, osobní zájem též, ale zkušenosti s dosavadními slovanskými svazky Reclamky jsou příliš špatné. Ostatně podniká se právě nový pokus v této oblasti svazkem sovětských prosaistů.

Slyším důrazný odkaz, že Reclamka dobyla si světa ne jen láci, nýbrž kvalitou a láci. Nutno přisvědčit. Zejména pokud jde o posledních několik let, podniká Reclam vše, aby ušel zkornatění, ježž bývá údělem velkých nakladatelů, modernisuje výběr, zdokonaluje zevnějšek svazečků, zpestruje výpravu, bere na pomoc grafiku a jemnosti moderní vazby. Pohled na několik tisíc takových knížek v ředitelově knihovně, na ty pestré hezké vazby v lepence a kůži, s ilustrovanými ochrannými obálkami, je skutečně lákavý. Když se napodobil u nás starý Reclam, měl by se trochu imitovat i ten nový, neškodilo by, kdyby sem zajel z Prahy někdo z těch, kdož dělají knihy.

A pak jsem v nedaleké tvrzi kulturního soupeře Reclamova, který slavil století před dvěma lety, v nakladatelství Bibliographisches Institut, ohromných cihlových kasárnách knižní produkce. A sedím v Inselverlagu a řeč jde o mnohém, také o českých autorech, a přes krušné doby, ježž německý nakladatelský život prožívá, je všude snaha překonat nesnáze, pracovat dál a dvojnásob na poli knižní kultury a zachovat a zmnožit to, co Německo již drží. Zejména Bibliographisches Institut chystá se za duchovního vedení zcela ideálního člověka, ježž jmenuje se dr. Brodführer, k novému velkému rozmachu, k velkolepému podniku, ježž má celými pluky svazků obsáhnout budovu soudobé kultury a civilisace novou smělou synthésou.

A nad městem letí Zeppelin a v očích tisíců, ježž plní ohromný Augustusplatz a stojí na střechách a řítí se z krámů, bank a povozů, svítí němou pýchou odlesk stříbrného obra, ježž mihl se na nebi.

* * *

Viděl jsem Hindenburga.

Zhořelec, metropole Horní Lužice, je město výstavně atd. Památný je Zhořelec trojmo: 1. Narodil se a žil tam obuvník Jakob Böhme, velký mystik; 2. Ukradli mi tam před lety ve vinárně, laškovně přezvané Saurer Zulp,

převlečník s obsahem; 3. je to slavné město českých dějin, teprv r. 1635 od České koruny odprodané. Skutečně najdeš tam podnes jména jako Gubsch, Gude, Jende, Jokussch, Hultsch, Kabierske, Kmoch, Kucharz, Kunack, Manjock, Wuschik, Zacek, Bielass, Gonzior, Vostry, Kotterba, Pech, Tzschaschel, čtyři páni v telefonním seznamu jmenují se Fachaly, tři Smarsly, mnoho a mnoho je Noacků a Nowaků a tolikéž Zieschangů s odnoží Zieschanků; pan zubní lékař Dr. Niepage nechce asi tvrditi, že nebyl nikdy pážetem, a jeden pán oznamuje celé ulici, že se jmenuje Getreidegrosshandel Georg Prasse.

Jak vidět, je to město nenechavé a mezi 2. a 3. je pojtítko. Rozdíl je v tom, že já jsem z titulu převlečníku nevyvolal verbálních not, kdežto z titulu pana Getreidegrosshandel Georg Prasse a Gundelindy Zieschangové několik pražských idealistů reklamovalo Lužici i se Zhořelcem. K velikému podivu Kabierských, Prasseů a Smarslých a vůbec s tím účinkem, že Praha je v obou Lužicích aspoň tak ještě na třicet let praškaredě zapsána. Což bývá údělem idealistů.

Tedy město staroslavné, výstavné atd. Veliké asi jako Budějovice a v hlavních třídách s pouličním životem asi jako pražské Příkopy večer. Je tam také slavné historické museum, o němž nemohu podati zpráv. Víc než nedělní rukavice Oty Krkavého hleděl jsem si postav a tváří v ulicích a vyčetl z nich leccos. Na příklad, že Němci přerozují se fysicky: odkládají ohroublou hřmotnost a anglicují se v tělesném typu (a oděvu). Také ze skutečnosti, že v těch lužických Budějovicích jsou dva obchodní domy, z nichž každý je rozlohou pětinasobný a obsahem dvacetinasobný Novák z Vodičkovy. A jako člověk povrchní i ze skutečnosti, že W. C. jsou tam čistší než naše ulice a ulice čistší než — ne, nechme toho.

V tom staroslavném i výstavném městě spatřil jsem odlesky a závěr slezských manévru. Byly to manévry s pouhými 15.000 muži, jak lítostně konstatovaly noviny, bez letadel, jejichž činnost se markýrovala, bez tanků a s dřevěnými modely náhradou za těžké polní kusy. Tedy manévry chudičké, ale jejich závěrem byla velká paráda v Sohrau u Zhořelce, a ubíraje se k ní, projel městem Hindenburg a byl slavnostně uvítán jako zachránce Slezska a tedy také Zhořelce před ruským parním válcem.

Viděl jsem město poseté prapory, červenobílými za město, modrozlutými za Lužici, černobílými za Prusko, na evangelických kostelích visely s černým křížem v bílém poli, s katolických vlály barvy Vatikánu; ale to všechno mizelo v záplavě trikolory černé — bílé — červené, a jen úřední budovy měly barvu republiky.

Viděl jsem nástup obyvatelstva ke špalíru v neděli 23. září odpoledne. Šly spolky s prapory, šly malé školáčky v bílých šatech, věnečky na hlavách; žáci středních škol, každá třída v čapkách své barvy; rukoval Stahlhelm, starci, statní páni i dorost.

Nejvěrněji zachovala paměť očí pohled na profesory krácející podle svých tříd, v černém, s převlečníkem důstojně zapatým, deštník po boku, členové té profesorské internacionály, jež utváří postavu i tvář jak jen jediná jiná internacionála kleru.

Byl zvláštní pohled, jak ta řečtinářská a logaritmická prsa již cestou se dmula, jak mimoděk deštník v ruce ožíval duchem šavle, držené v ní před třiceti lety, jak nohy třídních sebou bříce švihly při překračování chod-

níku, jak pohled zažíhal se velitelským leskem jiného ještě odstínu, než mívá při vyvolávání v pondělí ráno.

A přijel Hindenburg rychlíkem, na peron došli si pro něho ministr říšské obrany a šef generálního štábu s delegátem magistrátu, na tři kroky kolem mne přešel v rudém maršálském plášti jednaosmdesátiletý stařec s držení čtyřicátníka, s tváří jako do dubového kmene vydlanou, vojenským čtvercem před nádražím třesky povely, zajásal Präsentiermarsch a čestná setnina defilovala potsdamským parademaršem. Pak jelo hlavními ulicemi k radnici otevřené auto, na něž z tisíců hrdel ve špalíru, na chodnících, v oknech, na střeších přšely výkřiky.

Zde jsem nucen povznést hlas na obhajobu potsdamské defilírky. Je odedávna cenným objektem vtipálků. I dobří Němci sami myslí, že ji musí hájit odkazem na její prospěšnost pro srdeční sval. Nesmysl. Věc má se zcela jednoduše tak, že pohled na ty automatisované švihající sebou nohy má do sebe něco podmaňujícího. Je to vážná Chaplináda, polofilm, polorevue, něco, co se Prusku vskutku povedlo. Pro člověka posedlého rytmem je to krása.

Prapory císařství, Stahlhelm, bojovní řečtináři, tasící před klasou deštníky, potsdamská defilírka, maršál z velké války, zároveň prezident říše — je tedy ten německý militarismus takový jakým byl vždy, že ano?

Nikoliv. Ovšem prapory císařství, ale který majitel domu byl kdy revoluční? Ovšem Stahlhelm, ale také Reichsbanner, velice početný, s 38 prapory. Ovšem důstojníci, ale již jiní; zcela noví lidé, tiší, skromní ve vystupování, a nikdo jim neuhýbá a málokdo si jich všimne. Ale hlavně:

Policejní kordon jen zrovna nejnutenější, jen kolik skutečně třeba, aby se zachoval pořádek. Kdo chtěl, mohl se postavit v nádražní dvoraně, mohl si na hlavu státu počkat na peroně, stoupnout si téměř před kolej, na níž měl vjet salonní vůz. Jak bylo při takových příležitostech za Viléma, nebudu vypravovat; myslím však, že Wilsonovo nádraží vidává při takových věcech pronikavější fungování orgánů pořádku a mírného čekání v mezích zákona.

Dost úzkou uličku, kterou v nádražní dvoraně (to nádraží bych chtěl do Prahy) ponechali lidé pro Hindenburga, aby mohl projít, hájilo bez štulců šest mužů Schupo, t. j. městské policie, tři z prava, tři z leva. A byl tam občan, který zvolal ve chvíli, v níž zazněl signál příjezdu: »Pane strážník, stoupiou si trochu jinak, abysme líp viděli. Všechna čest stranou, ale maj' trochu tlustý sklo«. Byl z toho řehot, také pan strážník se řehotal. A vyhověl apelu.

Vida to, padl jsem v duchu na tvář svou a řekl si, že staré Německo zemřelo. Patrně na věky.

Zemřelo? Na věky?

Zdá se, že každá hanebná triviálnost rodí se proto, aby němě odkazovala na nějakou skrytou metafysickou pravdu. Tak také s tím německým militarismem. Neboť: Slyšel jsem Velkého Krysaře.

Bylo to v sobotu 22. září v osm hodin večer. Na největším zhořeleckém náměstí obepjatém sady bylo velké čepobití na počest ministra říšské obrany a na pozdrav nedělnímu příjezdu Hindenburgovu. Nejdřív vskutku krásný koncert vojenských kapel, pak čepobití péchoty

a čepobití jízdy. Ale to vše nebyl ještě Krysař; ten byl před tím. Pokusím se říci, jak šel a jak hrál.

Několik minut před osmou objevila se ve tmě sychravého večera na nároží pohyblivá zeď, šlehaná mihotavými světly. Blížila se, došla, přecházela. Nejdřív osmistupy pěchoty v polní zbroji, pod helmicemi tváře jako z Písně o Nibelunzích, po obou stranách šňůra pochodní. Pak čtyřicet vojenských kapel, před každou něco vysokého, blyskotavě lesklého, žerď s příčným bidlem, na jednom konci koňský ohon černý, na druhém bílý, a to lešení celičké zahaleno do plíšků a lesklých cetek, docela nahoře orel v rozletu, něco polo janičarského, polo římského. A těch čtyřicet kapel hrálo. Co jiného než vojenské pochody. A hrající zeď se sunula a přešla a zanikla v dýmavých pablescích. A to byl ten Krysař. Totiž:

Rakouské vojenské hudby byly slavné. Ale jejich pochody byly jen násilně spoutaný valčík. Tak mluvil pochod Radeckého:

Jen valčík kruciturci ne,
sic každý špangle dostane...

Ale zapřísahaje, zpíval ten ‚pochod‘ sám ten zakázaný valčík, bylo to fešácké, jedna radost pro milidér i cibíl, byly to hlasy národů v jisté radě prý zastoupených, a těm hlasům nechtělo se do rekovnosti. Víc vážili si vejšlapu a hecu. Řinčelo to plechem, zvučelo plně a pěkně a děvy vzdávaly mlčky hold té mužské kráse:

Dnes flámujem až do rána
za císaře a za Pána...

Zcela jinak hude Velký Krysař. Málo dbá pastosních žestů, jako pravý pištec hledí si hoboju, klarinetů, pikol, je to zcela divná instrumentace, pronikavá i jasná, vydražující a hypnotisující, je v ní ještě mnoho z polních muzik třicetileté války a není to ani trochu fešácké.

A ty jeho pochody nemají ani stopy usměvavě pašáckého, viržinkovsky řízného bumtará bývalého c. a k. To jsou skladby ušlechtilé klasické harmonisace, rázu haydnovského i staršího, kadencující přísně podle pravidel vážné symfonické hudby, beze stopy roztančenosti.

A Velký Krysař hraje pochody, za nichž v Marce, ve Slezsku, v Čechách rodilo se Prusko Fridrichovo, hraje hoheňfriedberský, jež složil Fridrich sám, hraje tor-gavský, desavský, yorecký, hraje Präsentiermarsch, který zazněl poprvé roku 1806, a pochod, za jehož zvuků roku 1814 procházela pruská armáda branami Paříže, a »pruský vojenský« z roku 1741.

Ujišťuji jako pacifista, že je to podmaňující a neodolatelné, že domy a mříže parků a patníky mají při tom sto chutí dát se na pochod; je to asketicky přísná idea pohybu vpřed, na cíli nesejde, je zhola jedno, kdo tu velí, ať je tu třebaš Oto Krkavý, musíš za ním, je to něco metafysického, snad hudebně vypreparovaná myšlenka Služby, kteréž slovo kryje pojem, jež byl již dávno nazván nejvnitřnějším jádrem německé duše. Není v tom ani atomu z Viléma II., je to tisíckrát víc než tisíc Hindenburgů: zánik individuální vůle, jež utonula ve vzdušných vlnách slasti, úsměvná výzva: »Smrti, kde jsi?«

Velký Krysař, jež jsem tak slyšel, je víc než všechny armády. Jako hudební blázen říkám to nerad, ale nic napat: Ty jasné bubny a jasnější hoboje, klarinety, pikoly měla by Ženeva zakázat.

Jak nazvat naši dobu?

Pařížská »Revue mondiale« uspořádala anketu na toto schema. Vybíráme několik úryvků z odpovědí, které došly.

Anketa byla zahájena tímto úvodem:

V okamžiku, kdy je romantická škola, slavící století svého založení, předmětem našich oslav, lze poukázat na to, že naše doba, jak se jeví od konce války, nemá ještě jména.

Mluvíme-li o romantismu jako mluvíme o parnasismu nebo o symbolismu, jak potom pojmenujeme naši dobu, jež po deset let vykazuje tak různé složky jako: dobrodružný román, romantické biografie, psychoanalýzu, obdivování negrů, evropského ducha, zmatek pohlaví, jazz, tance exotického původu, nové tendence ve vývoji kina, v malířství, v architektuře, anketu a interviewy atd., atd., tolik vskutku rozmanitých složek (a je jich ještě více), jež však, jak různě se jeví našim zrakům, splynou jednoho dne v jediné slovo. Chcete nám pomoci hledat toto slovo?

Které slovo, který výraz navrhuje, jež by si zasloužil místo v dějinách? A čím to odůvodňujete?

Odpovědi na tuto otázku přišlo mnoho, my otiskujeme jen výňatky z nejzajímavějších:

Pierre Audiat:

Z dvou set šedesátitří literárních škol vybrat jednu, jež by dala jméno době, není vskutku snadné. Před sto lety byla odpověď poměrně lehká: dlouhé vlasy a paruky vedly spolu otevřený boj; vědělo se, že na jedné straně stojí klasikové, na druhé straně romantikové. Nebylo těžké uhodnout, že vítězi zůstanou mladší, t. j. romantikové, neboť mladí triumfují vždy nad starými.

Ale dnes panuje veliký nepořádek; dnes se už nebojuje, dnes se vytlačuje; už není pravověrnost a kacířství, je řada sekt, jež jako v době římského císařství, žijí vedle sebe, aniž spolu bojují nebo se nenávidí... a aniž věří.

Necharakterizuje naši dobu tento skepticismus, jež přešel z filosofie na literaturu? V umění však má tento skepticismus název: jmenuje se diletantism. Žijeme tedy v krásném prostředí diletantismu. Slovo je už staré, ale slovo romantismus existovalo padesát let, než se stalo jménem doby.

Jaques Bainville:

Které slovo? Inflation.

Důvod? Leží na dosah ruky.

Maurice Bedel navrhuje, aby doba, jež zrodila muže jako je Charles Derennes, Maurois, Bérando, Duhamel, Kessel, Lenormand, Morand, Gide, Benoit, Durtain, Treich a jiní, byla nazvána dobou romancismu. Svůj návrh odůvodňuje díly jmenovaných i nejmenovaných lidí, pracujících ve všech oborech umění a vědy.

Mme Catulle-Mendès:

Zdá se mi, že jedno jediné slovo charakterizuje celou nenesitelně babylonskou epochu, jež se vyznačuje naprostou morální potopou, jež se však na druhé straně vyznamenává velikostí vědy, hrdinností letců, skvělými vynálezy, rozmanitostí a odvahu v jednání a fantasii. Toto slovo je *mondialism*.

Josef Delteil navrhuje *globalism*, *Ferdinand Divoire* Káli-Juga, (jméno voňavky), *Pierre Dominique* shledává naši dobu kinematografickou.

Pierre Goemaere myslí, že je nebezpečné hledat název pro současnou dobu na jejím samém počátku. Ale zdá se mu, že charakterizujícím prvkem v literatuře je *coctail*.

Georges Goyau nenavrhuje nič, ale pripomína, »doba, nazývaná dobou romantickou, není dobou romantického hnutí; slovo bylo vytvořeno dříve, bylo dílem Mme de Staël. Takové názvy možno hledati buď příliš brzy, a k tomu je pak třeba prorockého ducha..., nebo mnohem později.

Pierre Humbourg myslí, že ráz naší době dává mašinismus, zdá se mu, že stroj vniká do všech oborů uměleckých, o vědách ani nemluvě.

G. de la Fouchardière vypráví povídku od Edgara Poë a končí: »Ptáte se mne na jméno... Na úhrnné slovo, jež by charakterisovalo naši literární epochu? V novele Edgara Poë je citován latinský verš, jenž ji dostatek charakterizuje:

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

Ale ještě příležitější by byl titul povídky samotné. Náš literární systém je »Systém doktora Goudrona a profesora Plumax.

André Lamandé: Ptáte se mne na jméno? Řeknu vám dvě: babelism — nebo jazzism. Dobrý Coppé řekl o Cremoně: A svět, jímž zaznívá zmatené crescendo, podobá se orchestru než se zvedne opona. Totéž platí o ohromném jazzu, jímž je svět. Saxofony pískají a housle nezní čistě. Ale zítra, až se zvedne opona, spatříme něco velikého!

Eugène Marsan praví: ... Veliké epochy nekladly důraz na systematické označení. Umění i slohy měly svá jména, a to stačilo; byla to jejich dokonalost, co jim dodalo autority. Vše, co končí na — »ismus«, buď rozšiřuje omyl nebo zvětšuje velikou námahu, již víra v omyly ukládá pravdě.

André Maurois: Uvažoval jsem mnoho o odpovědi na vaši anketu, ale nemohl jsem nalézt vhodné slovo, jež by charakterisovalo tolik různých tendencí.

Hraběnka de Noailles myslí, že jediné slovo, jež charakterizuje současný duchovní život, je modernism, slovo sice obskurní, neboť doby míjejí a díla zůstávají. Ale považuje je přece za vhodné.

Léon Pierre-Quint myslí, že poválečná doba byla ovládána destruktivní školou, nazývanou »dada«, po ní pak převzala vedení škola, tvořící pod jménem »surréalism«. A zdá se mu, že by jméno té neb oné školy mělo být i jménem doby.

Noël Babord vidí všude zmatek a nazývá naši dobu konfusionismu.

Albert Thibaudet píše: Romantism, parnasism, symbolism, označují jen dosti omezenou, takřka výhradně básnickou literární tvorbu. Stejně realism a naturalism označují tvorbu románovou. Myslím, že nikdy nebylo jména, jež by zahrnovalo všechny složky epochy a zvláště ne protivy tak zřejmé, jaké jste vyjmenoval vy.

Historik *Bazin*, jenž napsal dvousvazkové dějiny doby v letech 1830—1835, nazval tuto dobu »dobou bezejmennou«: Mnoho se nezměnilo. Ale myslím, že se bude říkat XX. století jako se říká XIX., XVIII., XVII., XVI. století. Tyto číslice mají dosti zřejmý charakter a označují všechny hranice.

Van Dongenovi se zdá, že naši dobu, jež je směsicí tolika složek, označuje případně jen slovo cocktail.

Robert Boudry nazývá naši dobu dobou jazzu, *Henriette Charasson* stejně jako *Léon Deffoux* a *Eduard Dujardin* zahrnují všechny názvy literárních a uměleckých škol a volí jako nejpriléhavější označení »doba poválečná«.

Charensol nemyslí, že přátelé Victora Huga si říkají romantikové a zdá se mu nemožným a směšným třeba výrok: »My středověcí rytíři«. Podle jeho názoru se název pro dobu nedá vědomě tvořit, rodí se přirozeně, vzniká tak jako vznikl název impresionism nebo kubism. Vedle toho mu žádná nynější

škola není dost mocnou, žádná nepřevládá tak, aby se její název mohl přenést na celou dobu.

André Delacour navrhuje teprve na konci svého dlouhého dopisu název »doba těkavosti«, neboť podle jeho názoru všecko tvoření naší doby má jen cenu okamžiku, nic cenu věčnou.

Lucie Delarue-Mardrus věří, že pojmenování doby se má přenechat budoucím generacím, ty prý jsou učenější. Všecky dřívější literární epochy prý klidně čekaly na křest budoucích časů, nikdy nepředbíhaly vývoji anketami — a proto radí, aby »Revue mondiale« čekala též.

Henri Duvernois nazývá současnou dobu dobou ženy, jež na byla po válce značného vlivu a zaujala zcela nové místo.

Florian-Parmentier nazývá současnou dobu dobou impulsionismu, *Louis de Gouzaque Frick* uvažuje zprvu vážně, ale nenalézá výrazu, jenž by charakterisoval to vše, co »Revue mondiale« vedla jako prvky současného života. Vyžádav si však, aby směl být méně vážný, označuje dobu slovem cérébelism, jež prý charakterizuje dnešní vzplanutí mozků, a slovem argyrokratism, poněvadž naši dobu ovládají peníze.

Paul Gaultier shledává naši dobu dobou kinematografickou, *José Germain* považuje za příležitavý název verism, *Armand Godoy* pohlíží na ni jako na dobu hudebností.

Že *Ivan Goll* nazývá současnou dobu dobou surréalismu, je přirozené. A odůvodnění: Protože tento výraz označuje dva, ovšem protichůdné proudy našeho intelektuálního života: jeden, vedoucí k nevědomí nebo podvědomí, ve shodě s novými lékařskými a psychologickými teoriemi, druhý, opačný, vedoucí k nadvědomí, k naslouchání předpisům vědy, techniky a moderních umění za tím účelem, aby byla vytvořena v uměleckém díle surreální skutečnost, a získána věčná podstata, standartní citový obsah všední věci, faktická a přechodná realita, jež, fotografována jako suroviny, vedla k neplodnému realismu.

Následuje ještě řada odpovědí: *Georges Maurevert* navrhuje název pederomantism, *Bernard Nabonne* materialism, *Pierre Paraf* myslí, že důležitější než dát době jméno by bylo dát jí duši. *Ernest Prévost* nazývá ji dobou frenetickou, *Jean Royère* mystickou, *William Speth* dobou vitalismu, *J. Valmy-Baysse* hájí charakter romantický.

»Revue mondiale« končí anketu, shledává, že návrhů bylo mnoho, ale žádný nepřevládá tolik, aby bylo lze o něm říci, že je tím pravým. V každém případě byl obohacen slovník několika novými výrazy. Přeje si však, aby všechny budoucí generace mohly vždy říkati: po válce a aby sto let po oslavách století romantismu naši potomci mohli slavit století věčného míru.

V závěru uvádí ještě souhrn návrhů v pořadí, v němž byly uveřejněny odpovědi:

Diletantism	modernism
inflation	doba dada nebo surrealismu
romancism	konfusionism
doba essayí	nébulism
mondialism	XX. století
globalism	dadaism
Káli-yuga	doba cocktailů
doba futuristická	doba poválečná
doba kinematografická	amerikanism
konvulsinism	merkantilism
voronovism	doba jazzu
jouvincism	doba poválečná
babelism	konfusionism
doba cocktailové literatury	produkcionism
humanism	doba moderní nebo moder-
mašinism	nism
babelism	doba těkavosti
doba jazzu	doba poválečná

vitism	doba literární anarchie
století ženy	materialism
impulsionism	doba charlestonu
syntéism	doba peněz
katégorématism	picardism
cérébellism	amerikanism
argyrokratism	doba gaudhismu
doba kinematografická	doba frenetická
verism	století surrealistické
musicism	vitalism
surréalism	a... romancism.
pederomantism	

V Ě D A A P R Á C E

Dr. Jaroslav Hůlka (New York):

Podivnosti v americké medicíně.

IV.

Úspěch té které theorie v praxi, to jest její rozšíření, počet žáků a jejich prosperita bývají již podmíněny jinak. Na jedné straně obchodní a propagační zdatností zakladatelů, na druhé straně stupněm myšlenkové vyspělosti doby a země, kde kult vzniká. Sémě kultu musí padnout na úrodnou půdu.

V přítomné době jsou v Americe dva medicínské kulty právě v největším rozkvětu: Cheiropaktika a Christian Science, čili křesťanská věda. Cheiropaktika odpovídá mechanisaci všedního amerického dne. Christian Science zapustila kořeny do spirituálního ovzduší americké neděle.

Porozumíme lépe křesťanské vědě, řekneme-li hned s počátku, že kotví ve filosofii Berkeleyově. George Berkeley, rodem Irčan, působil jako biskup v Nové Anglii v první polovině osmnáctého století. Byl geniálním pozorovatelem přírody i myslitelem. Vycházel ve svém myšlení od zásady, že vnímání značí tolik co existovati, — esse est percipi.

»Rovnice esse est percipi — neznámá že by všechny věci existující musily být v mé mysli nebo nějaké jiné stvořené mysli. Je jistě mnoho věcí, o nichž žádný z nás neví; avšak nemožnost oddělení jsoucna od představy předsvědčuje nás, že pokud existují, musí existovati v mysli nějakého věčného ducha.«*)

Na tento Berkeleyův spiritualism navazuje o dobrých sto let později křesťanská věda, jejíž zakladatelka, Marie Baker Eddy narodila se v New Hampshire roku 1921.

»Bůh je Duch a v oblasti Boha, čili Skutečnosti všechno je duchové, vše jest mysl a představy mysli,« píše »Doktor křesťanské vědy«, E. A. Kimball. V takovém spiritualistickém pantheismu zarámovaném do křesťanské nauky o nejvyšší božské dokonalosti je, zdá se, těžko najít vysvětlení existence zla, hříchu, pekla. Hle, jak s nimi naloží praxe a theorie křesťanské vědy:

Peklo není. Hřích je abnormalita božského řádu. Zlo? Nemoc, která přepadá i nejspravedlivějšího? Smrt? — Ovšem, lidstvo až do vystoupení Marie Baker Eddy nevědělo, že je duchovou součástíou boha. Mělo povery, strachy a chybné názory. Jenom tím zavinilo si

svoje utrpení, — zlo, které na ně časem přichází. Vyskytuje se tedy kterákoliv forma zla, včetně nemoci, jen u lidí, kteří mají pochybenou mysl, »Karnálního ducha«, a ne mysl souladnou s dokonalým bohem. Je třeba jen změnit mysl podle předpisu farářky Eddyové a zmizí nemoc, zlo, i hřích.

Zde jsme u kořene křesťanské vědy. Na rozdíl od jiných amerických církví, které svým věrným poskytují vedle slova božského i obchodní styky, tanec a učitele na dechové nástroje, má křesťanská věda jedno velké plus: Podává »pravý vědecký léčebný systém«.

Tento pravý vědecký systém léčebný má tu výhodu nad jinými taktéž pravými vědeckými systémy léčebnými (cheiropaktickými, naturopatickými a jinými), že jest podstatnou, ba základní součástíou samého křesťanství, neboť podle něho léčil již Kristus, a Marie Eddy ho jenom znovu objevila. Toto základní prohlášení osvobozuje křesťanskou vědu ode všeho zasahování státních orgánů, zákonů, policie a soudů; jest před zákonem i veřejností kultem náboženským, nikoli lékařským. A církve požívají v Americe té ústavní ochrany, že se do jejich vnitřních záležitostí stát nesmí vměšovat. »Jedno z nejdůležitějších našich práv jest provozovati praxi — našeho náboženství, — je zdůrazňováno na kongresech křesťanských vědců.

Tuto praxi náboženskou provádí církve křesťanské vědy jednak přednáškami, kázáními a čtením spisů zakladatelky ve svých kostelích, jednak tím, že dává svým vyvolencům právo užívati názvu »praktický lékař křesťanské vědy«. Název ten bývá ovšem zhusta doplněn ještě doktorátem křesťanské vědy. A tak není křesťanská věda nic jiného než potutelný způsob, dostat se do lékařského povolání dvířkami od zakristie.

Křesťanská věda je lékařský kult, přes to, že místo chřastění kostěnou páteří dělá hluk s pánem bohem. Má všechny znaky medicínské kultu: Marie Baker Eddy ji založila po svém uzdravení z hysterické obrny. Uzdravil ji bývalý hodinář, později stoupenec »mesmerismu«, Quimby. Od něho naučila se technice psychotherapie, z jeho rukopisů plagovala ve svém hlavním spise »Science and Health«. Jako jiné kulty, hlásá i křesťanská věda, že všechny nemoci jsou zaviněny jedním jediným způsobem. Jako jiné kulty má svého velekněze, svoji dogmatiku, svoji žvanivost, která by chtěla být učností, svoji propagandu a pevnou organizaci, která ji chrání od stíhání a obtěžování státní mocí. Mateřská církev křesťanské vědy v Bostonu má svoje odvětví hlavně v Americe, ale celá řada je jich i v jiných dílech světa. Letošního roku čítá 2344 církví a společností, 1000 praktiků, 120 ošetřovatelek...

Organisace cheiropaktická je zámožná, protože se přidržuje dobrých obchodních method. Církve křesťanské vědy jest taktéž zámožná, protože se přidržuje dobrých method, užívaných jinými americkými církvemi. Hledá stoupence v bohatých kruzích. Její kostely jsou zároveň klubovny. Kazatelé jsou výteční řečníci, davoví hypnotiseři a zjemněli muži, mající vliv u žen. Tak se získávají odkazy a dary.

Spisy zakladatelčiny jsou stále na skladě v nádherných vydáních. Církve vydává deník Christian Science Monitor, mimo to i týdeník, měsíční revui a čtvrtletní sborník. Vedle toho ještě německý a francouzský měsíčník.

V Československu dosud křesťanská věda kořeny nezapustila, ač má svoje přední strážce téměř ve všech

*) Dle F. Drtiny, Úvod do filosofie, díl 2.

evropských státech. V Opavě je však jedna praktická lékařka křesťanské vědy a Christian Science Monitor má — jediný ze všech amerických deníků — v Praze svého stálého korespondenta.

Cheiropraktik je šarlatán americké intelektuální spody. Křesťanská věda je šarlatánství americké elity společenské, které náboženství nahraňuje myšlení a která se dá svěsti k domněnce, že v křesťanské vědě dostane obé, náboženství i vědu. Této společenské vrstvě, nedovzdělané, imponuje mluvení o spiritualismu a o božské vědě, její blahobytnosti vyhovuje popření zla, její nemyslivosti unikne základní omyl pantheistického spiritualismu, jenž zní: Jediná naše zkušenost o metafysické existenci je existence naší představy. Proto všechno, co existuje, musí existovati v představě věčného ducha, — Boha. Omyl je zde v tom, že existující představa není totéž, co představa existující věci, a proto představím-li si zdraví, nezabavím tím ještě existence nemoc, třebaže tato není prý v představách nejvyššího dobrého Boha. Zdá se však, že samotné přetřásání těchto noetických otázek je pro mnohého rádo- pro intelektuála tak lákavé a imponující že se stane stoupencem filosoficky zastaralého, nábožensky naivního a medicínsky nesmyslného kultu.

Probíráme-li se literaturou křesťanské vědy, vidíme, že oplývá osvědčenými uzdravených žen a duchaprázdne mnohomluvnými úvahami, omílajícími paragrafy ze spisů zakladatelčiných. Kdo snese takovou četbu, musí již asi být hodně utrápen nemocí. Pomůže-li mu to k víře, že nemocen není, — sláva mu, zejména jedná-li se o nevyhoiditelný neduh. Ale což když praktický lékař křesťanské vědy přijde k děcku, dusícímu se záškrtem a »hojí« je tím, že se nad ním modlí, aby je bůh zbavil karnálního ducha? Na vlastní uši jsem slyšel tvrditi od ošetrovatelky s americkým universitním vzděláním, že to — a jedině to — dítěti pomůže.

*

Lékařské kulty nemohly by vznikati, udržovati se a šířiti se bez podpory tisku. Americký tisk je řízen z několika hlavních středisk velkého kapitálu, a jednomu z nich stojí v čele Bernarr Mac Fadden, stoupenec »naturopathismu«, ale při tom zastánc a propagátor každého kultu, jen když je namířen proti uznané vědě a lékařské profesi. Jeho deníkem je »Daily Graphic«, a stojí za to, všimnouti si tohoto listu blíže, aby bylo osvětleno prostředí, v němž se kultům daří.

»Daily Graphic« je tak zvaný tabloid, t. j. obrázkový deník, který má pokud možno málo textu, za to hodně obrázků. Pěstuje: 1. sensace, 2. morálku, 3. naturopathii, 4. všeobecné vzdělání. Sensace týkají se hlavně dam v tričku nebo ve spodním prádle. Morálka je pěstována methodou »Echa Prahy« nebo Stříbrného »Večerníku«. Mac Fadden má pro ni dozorčí radu pastorů, a jeho specialitou jsou autentické konfese svedených dívek. Všeobecné vzdělání je podáváno též obrázky, ku př.: Hugovi »Bídníci« jsou dávány čtenářům v tabletkách, t. j. celý román je otiskován na pokračování, v každém čísle čtyři obrázky, pod ním čtyři-pět řádek textu a tak je ve čtrnácti dnech čtenářům vyobrazen a pověděn celý román. List je oblíbenou četbou stenografek a komptoiristek obojího pohlaví.

V tomto listu tedy hřmí Mac Faddenova denní hlídka proti »mocnému allopathickému trustu« (to jest American Medical Association), který chce monopolizovati všechnu lékařskou péči. Blesky stíhají léky, očkování a vivisekci. Z chirurgie je vzata na milost jen chirurgie plastická, — předělávání nosů a noh chirurgickými dobrodruhy. Osteopatické kongresy, cheiropatická reklama. Abramsův švindl a kdejaká sensace o rozříznutí dvojčat nebo léčení krátkozrakosti bez brýlí jsou vděčné předměty celotýdenních diskusí.

Podávání léků a dokonce očkování nebo stříkání ser a vakcin je podle Mac Faddena hříchem proti přírodě. Krev se tím otravuje a kazí, děti a zvířata se tím trápí. Za to je veden lékařský rádce, kde na dotazy nemocných je předpisován »přirozený systém léčby« v podstatě stejný, ať se jedná o rakovinu nebo o vyvrknuté koleno: půst tolik a tolik dní, jen pomorančová šťáva tolik a tolik dní, jen mléko tak a tak dlouho, do toho nějaké ovoce, koupání nohou, dechová cvičení, prostocviky, sprchy. Tím se vyléčí všechno.

Naturopatie není jednotný kult, Barnarr Mac Fadden není jediným jeho veleknězem. Systémů je několik, s různým počtem stoupců. Naturopatem může býti ve většině států každý, bez jakéhokoli povolení nebo zkoušky. Naturopat je vlastně popřením zákonné definice doktora medicíny. Dává-li americký zákon doktoru medicíny výhradní právo předpisovati léky, jest naturopat mužem, jenž léčí vším jiným, jen ne léky. Proto máme mezi nimi stoupence klystýrů, masáže, elektriky, koupelí, obkladů, kneipování, hlavně však diet. O jakémkoliv přírodovědeckém, neřkuli lékařském vzdělání nemají ani zdání a inteligence je nahrazena u nich mazaností. Že se tato musí sdružovati s hloupostí klientely, aby bylo dosaženo úspěchu, vysvítá z několika krátkých charakteristik:

»Doktor« Charles B. McFerrin má na navštívence: »N. D. (Nutritional Doctor, t. j. doktor výživy) potravinnový vědec, dietetický specialista, humorista«. Dává přednášky na thema: »Co chybí každému« anebo »Potraviny, které explodují ve střevech; — jen pro ženy«. Pasteura a Kocha poráží jedním tahem: »Zahyne-li v přírodě živočich, obklopí ho chrobáci. Jsou příčinou jeho smrti? — Bakterie — to jsou takové chrobáci v lidském těle. Táhnou se ke chciplotině, ale nejsou její příčinou.«

C. H. Brinkler z Washingtonu poučuje: »Některé potraviny působí nádory, kašel a katar; mnoho smetany a sýra může zavinit hluchotu a výtok z uší. Některé potraviny dělají člověka nervosním, ostýchavým a bázlivým, jiné působí nejlepší stupeň životnosti, elektricity, magnetismu a inteligence.« — »Vdané ženy by se měly učiti, jak ovládati své pohlaví správnými potravinami v denním užívání.«

Americký černocho toho snese ještě o něco více: Jeden černošský doktor, ovšem přírodní, nemedicínský, má na navštívence:

Dr. L. A. J. Johnson, D. N. S. W. B. A. Mistr VI a VII knihy Mojžíšovy, cheiropatik, frenologie, filosofie, anatomie, telepatie, mentalista, pathologie, chemie, vazba duchů, osteologie, arthrologie, neurologie, myologie, angio'ogíe. — Opravdový křesťanský, křovácký kouzelník z Konga s anglosaskou kulturou...

Všichni američtí šarlatáni nejrůznějších vyznání přijali v posledních letech do svých »systémů« léčbu elektromedicínskými přístroji. Ano, vznikl nový doktorát — doktorát physiotherapie, — a nová profese, — physiotherapist. Horké lampy, žárovková ohří-

vadla, světelné potírny, obrovské skříně na statickou elektřinu s leydenskými lahvemi, diathermií, fulgurací, vibrátory najdete v holičských oficínách, u cheiropodistů, osteopatů, naturopatů, physiotherapistů, cheiropodistů stejně jako v lékařských ordinacích. Stroj, mechanismus, elektřina působí všude močně na laickou představitost a v Americe zvláště. Americký průmysl v tomto oboru je obrovský, prodejní reklama neobyčejně sugestivní a obchodní ethika velmi volná. Továrny prodávají vysloveným šarlatánům stejně rády jako lékařům a veškeré vzdělání o fyzikální léčbě spočívá často v pouhé demonstraci agentově, ať již se jedná o lékaře či o šarlatána. A tak »Doktor« cheiropodista, — jinak řezač kuřích ok, — může dnes nabídnout dáme srovnání jejich poněkud obloukovitých nožek — vysokofrekvenční fulgurací, která jinak nemá žádných fyziologických účinků, než povrchní ohřátí kůže. Nedostaví-li se žádaný účinek, — co na tom? Honorář byl vybrán předem, a americká dáma zásadně nerozeznává cheiropodistu od orthopeda. Jména jsou přece tak podobná a obě tak učená...

Kapitálový zájem na moderním elektromedicinském průmyslu je tak mocný, že každá snaha o potírání tohoto moderního — physiotherapeutického — šarlatanismu se potkává s neúspěchem. Tak když před rokem byla po dlouhých bojích prosazena reforma zákona o lékařské praxi ve státě New York, physiotherapisti a osteopati dostali pardon. Nesmějí sice užívatí titulu doktorského, ale mohou provozovatí praxi.

*

Eklektikové, homeopati, osteopati, cheiropaktici, křesťanská věda, naturopati, physiotherapisti, cheiropodisti jsou stoupcem velkých a dobře organisovaných lékařských kultů. Vedle nich však má Amerika celou řadu kultů a kultíčků, s menším počtem žáků a stoupců a s nejromantičtějšími jmény a teoriemi. Tak spektrotherapisti léčí užitím různých barevných lamp. »Židovská věda« je parafrází křesťanské vědy. Jinými jejími konkurentkami jsou cheirothesie, božská věda a křesťanská filosofie, organisované v menším měřítku a méně úspěšné. Naprapatie je konkurentkou cheiropaktiky. Astropatie, Zodiotherapie, Orificiální terapie, Geotherapie, Chromopatie, Limpio-Comerologie — jsou jen příklady bujné a tvárlivé americké podnikavosti a fantazie.

Přičtete k tomu nesčetné šarlatány samostatné, nezáležející ke »školám« a nevyhledávající následovníků, dále vyslovené šarlatány s doktorským diplomem, kteří též nejsou v Americe vzácným zjevem a doplníte tak obraz, který se vám naskýtá, když badáte v historii pacienta, stíženého vlekým, několikaletým neduhem, a zkoušejícího »všecky možné doktory«. Co od nich vytrpěl takový astmatik, epileptik, souchotinář a podobní, převyšuje opravdu útrapy jeho vlastní nemoci a rádi mu odpustíte, přijímá-li každé vaše slovo s největší nedůvěrou.

*

Evropský pozorovatel amerických poměrů lékařských a zdravotnických je často překvapen zdánlivým paradoxem: Výtečně plánované a obstojně prováděné veřejné zdravotnictví, podporované moderními zákony — a na druhé straně žádná ochrana publika před šarlatány, ano, přímé jich podporování zákony, které je opravňují k praxi. Klíč k této zdánlivě nepochopitelné situaci dá nám jediné slovo: Propaganda.

Veřejné zdravotnictví americké uplatňuje a udržuje se propagandou tiskovou, přednáškovou, plakátovou. Zpracovává veřejné mínění. Agituje mezi zákonodárci. Totéž dělá šarlatán. Následek je, že tentýž zákonodárny sbor dovede odhlasovati přísné předpisy o ochraně před záškrttem a týmž dechem i cheiropaktický akt, kterým dovoluje léčení záškrtu masáží krčních obratlů.

Boj proti šarlatanismu musel by vycházeti z řad lékařských, neboť jedině lékař může správně posouditi dosah a význam tohoto zla. American Medical Association skutečně tento boj podniká. Leč zdá se, že je to práce Sysifova. Dosud je ve Spojených státech na 180 šarlatánských učebních ústavů a škol. Některé zanikají, nebo jsou soudně zavírány pro podvody, ale jiné se otevírají na jejich místě. Takový Augiášův chlév by potřeboval svého Herkula, ale tím sotva mohou být vlády amerických států. Neboť americká politika není řízena školskou inteligencí, ba, tato není ani tak silna, aby vykonávala sebe menší politický vliv. A tak to v amerických senátech a zákonodárných sborech budou vždy prohrávatí doktoři-školometi proti šarlatánům-neškolometům, kteří jsou konec konců svojí selfmademanskou kariérou pánům senátorům daleko bližší, než chladná slova universitních kathedr.

D O P I S Y

Co je ornament?

Vážená redakce!

V 38. čísle Přítomnosti považoval Dr. V. V. Štech za vhodné zastati se ornamentu, proti kterému byl nedávno podniknut boj na trochu širší frontě než je jen Loosova. Boj ten nebyl soukromou záležitostí několika estétů, ale širším hnutím, na jehož kořeny sociální a hospodářské Dr. Štech správně poukazuje. Boj proti ornamentu-cizopasníku je složkou úsilí o výchovu nového člověka. U nás započal tento boj ne tak »teoretický Čechoslovák« Loos, ale opravdový Jos. Čapek (knižka »Málo o mnohém« z r. 1923), ač Loosovi netze upříti zásluh jeho článku »Ornament a zločin«.

Dr. Štech také přiznává, že Loos má pravdu, ale protiornamentální horečka poklesla, je snad tedy čas rehabilitovati ornament aspoň ten, »který se uměle nedělá«. Jaký je to ornament, který se dělá uměle, nám sice Dr. Štech obšírně naznačil, ale neřekl, jaký je to ten druhý ornament, který se uměle nedělá, který není samoučelným problémem slohovým, který si zasluží ohledů.

Vyhnal-li bača stádo ovec někam na poloniny, ovce se pásly, pes pobíhal kolem nebo spal, sluníčko svítilo, bůh byl vysoko a car daleko, hovořit nebylo s kým, a tu milý bača uřízl kdesi prut a řezal. Zprvu snad jen olupoval proužky kůry, později snad vynašel i vrubořez, ale na konec stvořil hůl, dekorativní, umělecko-řemeslnou hůl, věc podivuhodnou, která by zasloužila, aby přišla do musea. Byla to hůl ornamentální přes to, že její účel nebyl obřadný, a ornament tu neměl naprosto žádného odůvodnění, tak jako jej lze omluviti na př. na obřadním kladívku, kterým se poklepává na základní kámen při slavnostním kladení, ale kterým zedník nepracuje; hůl neměla ani původ v tradici, jako dekorativní trojúhelníkovitý závěs s třapci na kněžském pluviálu, který původně býval zcela obyčejnou, praktickou a účelnou kapucí, a který se změnil v dekorativní neúčelný závěs na obřadním rouchu, které se

do deště sice nenosí, ale má upomínati na původní účel. Tento ornament na holi bačově nedá se ničím odůvodniti a ospravedlniti a přece ani nejzřetlivější protiornamentalista nebude proti němu nic namítati. Jiná otázka ovšem je, zda-li na př. pražský občan, když bude potřebovati hůl, bude následovati příkladu bačova, nebo zda-li půjde do obchodu s holemi a tam si koupí to, co se mu líbí a co potřebuje. A byla by také otázka, zda by se bača uživil děláním těchto holí, resp. zda by se měl umělecký průmysl chopiti velkovýroby uměleckých, ornamentálních holí.

To snad je ten ornament »čistý«, vznikající podvědomě. Je to určitá vícepráce, nadhodnota (účelu stačila prostá hůl bez vrubů), vzniklá ve chvíli nudy, spokojenosti, klidu, z nedostatku jiného zaměstnání. Kdyby bača uměl čísti, patrně by nezdobil hůl. Když se nudíme v kavárně, čmáráme na mramor »podvědomě« — ornament. Nelze říci, že by tu šlo o jakousi lyriku nebo božské vnuknutí. Snad tu jde jen o jakési přebytky energie, kterou nelze za jistých okolností zužitkovati.

Ale ornament, proti kterému se mluvilo a psalo, je něco jiného. To je ten ornament, kterému se řemeslně učilo bez každého lyrického záchvěvu, to je ornament, který se houfně fabrikoval bez citových a jiných vztahů. Vyráběli jej lidé, kteří se mu vyučili a kteří se ornamentem živili. Ornament vznikal, poněvadž byl požadován a bylo za něj placeno. Babka na trhu koupí si hrnek s konvalinkou, protože se jí ta konvalinka líbí, nevidí, že vedlejší hrnek je solidnější, lepší; poněvadž tento hrnek je bez ozdoby, zůstala nepovšimnuta jeho vyšší hodnota. A tak milá babka zaplatila horší věc — dražší. To dovede ornament — lhář, který zakryje vnitřní vady věci, to je ornament-podvodník. Dr. Štech sám uvádí, že i při koupi auta často rozhoduje náter víc než kvalita stroje; kdož by tu mohl pochybovati ještě o odůvodněnosti boje protiornamentálního?

A ornament bohudík mizí a lidé se mění. Netetujeme se, protože máme praktičtější, hygieničtější a levnější oděv moderní. Nemáme svéráz pro každou ves zvlášť jako na Slovácku, ale máme oděv dost uniformní (při veškeré možnosti individualisace) pro celé země, ba vlastně pro celý civilisovaný svět. — Bylo by hrubým omylem tvrditi, že šat je jen ozdobou těla a ne jeho ochranou, tak jako není naprosto pravda, že náter nebo pokovování je ornamentem. Pozlacení stříbra je sice vnějškovostí dekorativní povahy, ale poniklování železa, nebo náter měkkého dřeva jsou vymoženostmi praktickými, jejichž účelem je zvýšiti trvanlivost méně odolného materiálu. Nátery mohou sice býti ornamentálně prováděny (umělecko-průmyslově), ale v jádru jsou něčím zcela jiným než ornament, který nemá vůbec praktické funkce. Ornament se jich tu a tam jen zmocnil a učinil z nich něco, čím nechtěly býti. Člověk-ornamentalista je veliký kazisvět!

Je opravdu potřeba rozlišovati různé věci v oblasti ornamentu. A bylo na čase, že se aspoň zabrzdilo. Pořížská výstava mohla býti pohřbem ornamentalismu, ale ornamentalisté mají tužší život než ornament sám. Po všem tom nešvaru, který jsme tam viděli, straší již zase nová výstava dekorativních umění, docela kdesi na severu... Vítěziti bude však forma bez ornamentu! Nevrátíme se k dřevěným plivátkům s národním ornamentem... Není nám ornamentem ozubená stopa traktoru (třeba to byl meandr) a jsme přesvědčeni, že nebudeme nositi středověký, ornamentem přeplněný, kroj, ani vypalovati letoráz na lyže. Věříme, že ornament není v člověku a že je stále ještě nutno upozorňovati na nebezpečí s ornamentem nerozlučně spojené. Jsme přesvědčeni, že je potřeba vychovávat člověka k tomu, aby necítil potřebu vše zdobit, ani mítí vše ozdobené co potřebuje v denním životě. Jsme rádi, že ornament mizí aspoň tam, kde byl k smíchu a kde jen zaslepenost zvyku ho snášela. Ornament by se dal

vyhubiti velmi snadno. Dnes by stačilo zavřítí umělecko-průmyslové školy, pokud ještě jsou ornamentální...

Přišli by ovšem lidé a řekli by: »Ejhle, žena kreslí ornament svou chůzí a motýli jsou ornamentální!« Nezlobilo by to již nikoho, tak jako nikoho nerozcíljuje ona bačova hůl. Ale oddechli bychom si, že už nebude potřeba vymýšleti nejnovější »moderní« ornament (kopírovaný podle nejstarších historických památek), že nebude starostí, jaký vzor na stěnu nebo látku vybrati. Je nám líto ornamentu. Učili jsme se kdysi dělati na umělecko-průmyslové škole ten pravý moderní ornament, který dnes je pro kočku; litujeme předem každý nový ornament, který jednou zcela jistě bude pro kočku.

Nevíme, co přijde, ale smálo by se dnes celé kino, kdyby na plátně se objevil šohaj s pérečkem na — motocyklu. Smál by se každý, kdyby uviděl vojáka v polní zbroji na koni, který by měl do kostiček načesanou srst na stehnách. (V cirku to bývá a tam to k smíchu není!)

Myslím, že je dnes dost potřebných, starců, mrzáků, nemocných, sirotků, aby každá zbytečnost směla býti prohlášena za zločin. Ornament je zbytečností, ale jeho odstranění nestačí k odstranění všeho zla. Jsou ještě jiné ornamenty, ale ty ať potírají zase jiní, politikové, filosofové atd. My kreslíři-učitelé potíráme ornament výtvarný, ornament v nejryzejším a původním smyslu, který napáchal již dost zla.

Zdeněk Louda.

Hodža a Šrobár.

Vážený pane redaktore!

Dovoluji si Vás upozorniti na jedno nedopatření ve Vaší úvaze »Problém Hodža«: dr. V. Šrobár nebyl a není protestant. Šrobár byl katolík a teprve asi před rokem byl Hlinkou vypuzen z církve katolické. Vystoupil z ní a jest dosud tuším bez vyznání. Jest právě pro posouzení pokrokovosti obou mužů zajímavé, že katolík Šrobár se s katolíkem Hlinkou rozešel, ale evangelík Hodža se s katolíkem Hlinkou sešel. Katolík Šrobár nikdy nepřevzal podobného protektorátu nad orelským sletem v Bratislavě jako na př. evangelík Hodža, je muž před zraky orli prodávati pamětní list, v němž dr. Hodža jest vesele Hlinkou porypován — asi za to, že krátce před tím v Martině na sokolském sletu v sokolském kroji mluvil o havranech, jimž ani ne za měsíc šel dělat protektora.

S plnou úctou

Prof. Fr. L.

NOVÉ KNIHY

Válečný deník Jendy Hofmana letce-dobrovolce (1914—1917). Vydal a úvodní stat napsal dr. Jan Skalický. 300 stran, 15 obrazových příloh. Kč 36.—. Nákladem »Činu«. — Jenda Hofman, první československý letec, francouzský legionář, zachytil ve svém deníku svůj život od prvních dnů války až do své hrdinské smrti, kterou našel v boji s nepřátelským letadlem, a uložil v něm celou zповěď svého života. Hned v prvních dnech války se přihlásil jako dobrovolník, a ač byl antimilitaristou, šel s nadšením pod francouzské prapory. Na frontě prodělal těžký zákopový život, byl raněn, prošel nemocnicemi a znovu šel na frontu, tentokrát již jako Štefáníkův letec. Po tři léta, téměř denně zaznamenával své dojmy drobným, vyrovnaným písmem, s počátku na útržcích papíru, pak v malých knížkách. Jeho přirozené inteligenci, sečtělosti a hlubokému citu děkujeme, že nám zachytil bezprostřední obraz života francouzského legionáře. Hofmanův deník, deník francouzského legionáře, je důstojným protějškem deníku ruského legionáře plukovníka Švece. Pozůstatky Jendy Hofmana byly v březnu 1928 převezeny z Francie do Prahy a uloženy v museu (Památníku odboje) v Troji.